

**Program nauczania języka niemieckiego
jako języka sąsiada
II etap edukacyjny
(klasy 4-8)**

Projekt:

***Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji –
kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania, współfinansowany ze
środków Unii Europejskiej – Program Współpracy INTERREG V A
Meklemburgia-Pomorze Przednie / Brandenburgia / Polska w ramach celu
„Europejska Współpraca Terytorialna“ Europejskiego Funduszu Rozwoju
Regionalnego (EFRR)***

Opracowanie autorskie:

Małgorzata Bielicka, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

Magdalena Olpińska-Szkiełko, Uniwersytet Warszawski

Przy współpracy zespołu eksperckiego:

Emilii Borkowskiej

Anety Goch

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

Spis treści:

- 1. Podstawy prawne**
- 2. Założenia programowe:**
 - 2.1. Podstawy teoretyczne: wiedza – komunikacja – dyskurs**
 - 2.2. Adresaci programu**
 - 2.3. Warunki powodzenia programu**
- 3. Cele programu:**
 - 3.1. Cele poznawcze**
 - 3.2. Cele językowe**
 - 3.3. Cele społeczne**
- 4. Treści nauczania:**
 - 4.1. Kształcenie językowe: rozwój umiejętności komunikacyjnych i wiedza o języku**
 - 4.2. Kształcenie literackie i kulturowe**
 - 4.3. Integracja międzyprzedmiotowa**
- 5. Materiały dydaktyczne**
- 6. Metody i techniki nauczania**
- 7. Kontrola osiągnięć uczniów:**
 - 7.1. Oczekiwane efekty programu**
 - 7.2. Pomiar osiągnięć**
 - 7.2.1. Egzamin ósmoklasisty**
 - 7.2.2. Arkusz kompetencji językowych ucznia**
 - 7.2.3. Projekt końcowy**
- 8. Bibliografia**
 - 8.1. Podręczniki przedmiotowe**
 - 8.2. Literatura dla klas 4-8**
 - 8.3. Książki popularnonaukowe**
 - 8.4. Literatura przedmiotu**

1. Podstawy prawne

Podstawę prawną programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 4-8 stanowią:

- USTAWA z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe, Dz.U. 2017 poz. 59 (tekst jedn. Dz.U. 2019 poz. 1148).
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. 2017 poz. 356.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli, Dz.U. 2019 poz. 502.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 1 marca 2019 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli, Dz. U. 2019 poz. 465.
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz. U. 2019 poz. 639
- TRAKTAT między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z dnia 17 czerwca 1991 r.
- UMOWA między rządem RP a rządem RFN o współpracy kulturalnej z dnia 14 lipca 1997 r., Dz. U. 1999 Nr 39, poz. 379.

2. Założenia programowe

2.1. Podstawy teoretyczne: wiedza – komunikacja – dyskurs

Podstawę teoretyczną programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym stanowi antropocentryczna teoria języków (Grucza F., tu: 1993a, 1993b, 1997), wedle której język ludzki jest pewną właściwością człowieka, na którą składają się jego umiejętności rozumienia i tworzenia wyrażen językowych oraz umiejętności posługiwania się nimi w procesie komunikacji. W świetle tej teorii za cel nauczania języka obcego należy uznać rozwój wiedzy będącej podstawą umiejętności rozumienia, tworzenia i używania wypowiedzi językowych w celach komunikacyjnych (por. Grucza F., 2005, 49).

Podstawę programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 4-8 stanowią także badania nad procesami komunikacji językowej. Poznanie i zrozumienie procesów komunikacji może dać odpowiedź, jak efektywnie nauczać języka obcego, gdyż: „przyswajanie języków obcych jako proces poznawczy może być realizowane tylko na gruncie i w postaci komunikacji językowej. Innej możliwości po prostu nie mamy” (Dakowska, 2001, 10).

Odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób można sterować procesami nabywania języka obcego, aby jak najlepiej pomóc uczącym się w gromadzeniu odpowiedniej wiedzy językowej i rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych, mogą dostarczyć także badania nad procesami przyswajania języka ojczystego i różnicami w nabywaniu języka pierwszego i kolejnych języków. Nie chodzi tutaj o to, aby nauczanie języka obcego w szkole kształtować wedle zasad naturalnej akwizycji językowej dziecka – nie jest to możliwe i nie jest to pożądane. Niemniej jednak, mimo iż nauczanie języka obcego na II etapie edukacyjnym staje się już nauczaniem formalnym, powinno się ono opierać na wiedzy o prawidłowościach i zasadach procesu naturalnego nabywania języka. Dotyczy to między innymi pobudzania rozwoju umiejętności komunikacyjnych poprzez tworzenie sensownych komunikacyjnie sytuacji uczenia się i wspieranie różnorodnych form interakcji komunikacyjnej, jak również poprzez celowe zabiegi poznawcze (wyjaśnienia, ćwiczenia językowe – por. Butzkamm, 2002, 130 i 137).

Wreszcie za podstawę programu należy uznać badania nad procesami przetwarzania językowego w mózgu – procesami rozumienia i tworzenia dyskursu. Dyskurs (tekst) to uporządkowana wypowiedź językowa zintegrowana ze swoim kontekstem językowym, kulturowym i sytuacyjnym. Odgrywa on w nauczaniu języka obcego istotną rolę przede wszystkim dlatego, że znaczenie poszczególnych elementów tekstu można interpretować jedynie w oparciu o ich kontekst (Grucza F., 2005, 60), a także dlatego, że zrozumienie całego tekstu zależy od prawidłowego przypisania mu intencji komunikacyjnej, której odczytanie zależy od prawidłowego zrozumienia całej sytuacji komunikacyjnej (Duszak, 1998, 38; por. Strohner, 2005, 190 i n.).

Proces nauczania języka obcego (tu: niemieckiego) w programie rozumiany jest jako proces inwestowania w wiedzę uczniów – zarówno w jej ilość, jak i jej jakość, dbanie o jej odpowiednie ustrukturyzowanie, dostępność i produktywność – poprzez doświadczenie, interakcję i rozwiązywanie problemów. Dzięki temu uczeń może stosować zgromadzoną wiedzę w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Elementami wiedzy niezbędnej w komunikacji językowej są zaś nie tylko formy językowe (środki leksykalne, struktury

gramatyczne), ale także struktury dyskursu, normy, konwencje i reguły komunikacyjne oraz społeczne i kulturowe uwarunkowania użycia wyrażen językowych (por. Dakowska, 2001, 76 i n.).

U podstaw konstrukcji programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym leży założenie, że języka obcego jako wiedzy nie można nikomu przekazać, uczący się sami muszą tę wiedzę zrekonstruować. Jest to możliwe tylko w drodze rekonstrukcji systemu języka obcego na podstawie wypowiedzi (tekstów) tego języka, gdyż: „*Sprache erwirbt und verwendet man in Texten*” (Börner i Vogel, 1996, Vorwort; por. też Grucza S., 2000, 78 oraz Schmölzer-Eibinger, 2006, 16). Tak więc jedynym możliwym sposobem nauczania języka obcego w sensie rozwijania kompetencji językowej jest inicjowanie i pobudzanie procesów rozumienia i produkcji dyskursu:

„Sprachliche Kommunikation vollzieht sich in Texten. Wenn der Fremdsprachenunterricht kommunikativ orientiert sein soll, muss er folglich auch textorientiert sein, d.h. Ziel des Unterrichts ist es in letzter Instanz, Texte zu verstehen und zu produzieren“ (Krause, 1996, 58).

Również umiejętności komunikacyjnych – zdolności stosowania wiedzy językowej w nowych sytuacjach komunikacyjnych, w odniesieniu do nowych tekstów i nowych partnerów komunikacyjnych – nie można nikomu przekazać. Tylko uczestniczenie w komunikacji językowej, a więc tylko obcowanie z tekstami (dyskursem) drugiego języka umożliwia rozwój umiejętności, pozwalających na posługiwanie się wyrażeniami językowymi w celach komunikacyjnych.

Zakres umiejętności rozwijanych w procesie nauczania języka obcego wyznacza definicja kompetencji komunikacyjnej. Kompetencja komunikacyjna obejmuje cały zbiór umiejętności, tworzących kompleksową strukturę i wzajemnie od siebie zależnych, dlatego w procesie nauczania języka obcego nie sposób rozpatrywać ich w izolacji. Zbiór ten można przedstawić schematycznie i w uproszczeniu w następujący sposób (por. Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie, ESOKJ, 2003, rozdz. 5; por. też *Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lehren, lernen, beurteilen*, 2020):

Umiejętność mówienia	Kompetencja językowa: ➤ kompetencja leksykalna, ➤ kompetencja gramatyczna (umiejętność tworzenia wypowiedzi, które są sensowne, adekwatne komunikacyjnie i poprawne pod względem gramatycznym), ➤ kompetencja semantyczna, ➤ umiejętność wymowy – kompetencja fonetyczno-fonologiczna. Kompetencja dyskursywna: ➤ umiejętność organizacji, strukturyzacji i aranżacji dyskursu, umiejętność
-----------------------------	--

	tworzenia wypowiedzi, które są sensowne, spójne, logiczne i adekwatne komunikacyjnie. Kompetencja pragmatyczna: ➤ umiejętności wyrażania zamiarów komunikacyjnych, ➤ umiejętności „interakcyjne”. Kompetencja socjolingwistyczna: ➤ umiejętność użycia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).
Umiejętność pisania	Kompetencja językowa: ➤ kompetencja leksykalna, ➤ kompetencja gramatyczna, ➤ kompetencja semantyczna, ➤ kompetencja ortograficzna. Kompetencja dyskursywna: ➤ umiejętność organizacji, strukturyzacji i aranżacji dyskursu, umiejętność tworzenia wypowiedzi, które są sensowne, spójne, logiczne i adekwatne komunikacyjnie. Kompetencja pragmatyczna: ➤ umiejętność wyrażania zamiarów komunikacyjnych. Kompetencja socjolingwistyczna: ➤ umiejętność użycia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).
Umiejętność rozumienia ze słuchu	Kompetencja językowa: ➤ kompetencja leksykalna, ➤ kompetencja gramatyczna, ➤ kompetencja semantyczna, ➤ umiejętność rozróżniania dźwięków mowy – kompetencja fonetyczno-fonologiczna. Kompetencja dyskursywna: ➤ umiejętności rozumienia dyskursu. Kompetencja pragmatyczna: ➤ umiejętności rozumienia zamiarów komunikacyjnych, ➤ umiejętności „interakcyjne”. Kompetencja socjolingwistyczna: ➤ umiejętność rozumienia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).
Umiejętność czytania	Kompetencja językowa: ➤ kompetencja leksykalna, ➤ kompetencja gramatyczna, ➤ kompetencja semantyczna, ➤ umiejętność rozróżniania znaków pisma. Kompetencja dyskursywna: ➤ umiejętności rozumienia dyskursu. Kompetencja pragmatyczna: ➤ umiejętności rozumienia zamiarów komunikacyjnych. Kompetencja socjolingwistyczna: ➤ umiejętność rozumienia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi).

Komunikacja językowa jest specyficznym rodzajem interakcji pomiędzy ludźmi. Odbywa się ona dzięki formom językowym (środkom leksykalnym i strukturom gramatycznym),

uporządkowanym w dyskursie. Formy językowe są więc czymś absolutnie podstawowym w nauczaniu języka obcego, ale nie dlatego, aby uczeń posiadał je „same dla siebie”, ale dlatego, że umożliwiają one procesy komunikacyjne (Dakowska, 2001, 72). Uczeń musi je poznać po to, aby być w stanie coraz lepiej brać udział w komunikacji (interakcji) językowej, a także aby się rozwijać, gromadząc wiedzę nie tylko językową, ale także wiedzę o sobie, o środowisku swoim i swojego sąsiada, którego język poznaje, o swojej i sąsiedniej kulturze, o świecie. Poznanie wybranych struktur gramatycznych lub leksykalnych i nabranie sprawności w posługiwaniu się nimi nie jest celem samym w sobie, który osiągnąć jest dzięki ćwiczeniu użycia tych struktur na materiale przykładów wyizolowanych z kontekstu komunikacyjnego. Użycie określonych form językowych jest bowiem uzależnione od treści konkretnej intencji komunikacyjnej. To dlatego zarówno formy leksykalne, jak i struktury gramatyczne powinny być zawsze ćwiczone w połączeniu z funkcją komunikacyjną, jaką spełniają w rzeczywistości. Dyskurs dostarcza uczącym się danych językowych, które muszą przetworzyć, aby zrekonstruować wiedzę potrzebną w komunikacji językowej.

2.2. Adresaci programu

Adresatami programu są dzieci uczęszczające do szkół podstawowych na II etapie edukacyjnym, tj. w klasach 4-8. Program jest kierowany do uczniów z wszystkich szkół ze szczególnym uwzględnieniem szkół z rejonu przygranicznego.

Program nauczania języka niemieckiego na II etapie edukacyjnym dotyczy realizowania przedmiotów:

- ◆ język obcy nowożytny
- ◆ drugi język obcy nowożytny
- ◆ w klasach 7 i 8 – jeden z dwóch obowiązkowych języków obcych nowożytnych w ramach nauczania dwujęzycznego / w oddziałach dwujęzycznych

2.3. Warunki powodzenia programu

Podstawowym warunkiem powodzenia programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada, podkreślonym w tytule projektu, w ramach którego program powstał, jest zapewnienie uczącym się możliwości kontynuacji nauki tego języka na wszystkich etapach edukacyjnych, tj. od przedszkola i 1 klasy szkoły podstawowej do ostatniej klasy szkoły ponadpodstawowej (por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej [...], Dz. U. 2017 poz. 356).

Nauka języka niemieckiego jako języka sąsiada może być realizowana jako nauka pierwszego języka obcego nowożytnego lub drugiego języka obcego nowożytnego, w tym jako pierwszego lub drugiego języka obcego nowożytnego w oddziałach dwujęzycznych (od klasy 7 w zwiększonej liczbie godzin). W zależności od wybranego wariantu realizacji nauki języka niemieckiego jako języka sąsiada różne są poziomy biegłości językowej oczekiwane od uczących się kończących II etap edukacyjny (por. rozdz. 7.1. Oczekiwane efekty programu). Poziomy te określono orientacyjnie w nawiązaniu do poziomów biegłości w zakresie poszczególnych umiejętności językowych opisanych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie (ESOKJ), opracowanym przez Radę Europy i uzupełniono o efekty kształcenia wynikające ze specyfiki programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada.

We wszystkich wariantach realizacji programu należy jednak koniecznie uwzględnić to, że nauczanie języka niemieckiego na II etapie edukacyjnym, mimo że jest uzupełnione o nauczanie formalne (tj. np. eksplicytne nauczanie gramatyki i słownictwa), powinno opierać się na podobnych zasadach, na jakich opierało się ono na I etapie edukacyjnym i w przedszkolu, i bazować na umiejętnościach nabytych przez uczących się na I etapie edukacyjnym i w przedszkolu (w ramach zintegrowanego kształcenia językowego i niejęzykowego). Aby zapewnić sukces programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym, należy wziąć pod uwagę, że:

- Kontakt z językiem drugim powinien być długi i nieprzerwany – szczególnie w przypadku gdy język niemiecki jest nauczany jako drugi język obcy nowożytny należy zapewnić kontynuację programu także w klasach 4-6, np. w ramach zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów (Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz.U. z 2019 r., poz. 639), zajęć dodatkowych, kółek zainteresowań, świetlicy językowej (por. Bielicka, 2017) itd.
- Kontakt z językiem niemieckim w szkole powinien być możliwie intensywny – należy dążyć jak najściślej do powiązania treści realizowanych na lekcjach języka niemieckiego z treściami realizowanymi na lekcjach przedmiotów niejęzykowych (również w klasach, które nie realizują nauczania dwujęzycznego; przykłady integracji treści przedmiotowych – zob. rozdz. 4.) oraz wykorzystania tego języka także podczas realizacji treści poszczególnych przedmiotów niejęzykowych (np. wykorzystanie materiałów dodatkowych w języku niemieckim na lekcjach tych przedmiotów).
- Nauczyciele języka niemieckiego i nauczyciele przedmiotów niejęzykowych powinni przez cały czas stale ściśle ze sobą współpracować, np. podczas realizowania wspólnych

projektów dydaktycznych, które stanowią bardzo ważny element współczesnego kształcenia (por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej [...], Dz. U. 2017 poz. 356, s. 14). Projekty mogą obejmować swoim zakresem jeden lub więcej przedmiotów, mogą być realizowane indywidualnie lub zespołowo, a okres ich trwania może wynosić w zależności od potrzeb i możliwości tydzień, miesiąc, semestr lub nawet cały rok szkolny. Co bardzo ważne: „Wyboru treści podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, które będą realizowane metodą projektu, może dokonywać nauczyciel samodzielnie lub w porozumieniu z uczniami” (tamże). Dzięki temu projekty mogą służyć nie tylko zintegrowanemu rozwojowi umiejętności językowych i przedmiotowych uczących się, ale także sprzyjać rozwojowi ich kompetencji społecznych, kreatywności i autonomii. Projekty stwarzają ponadto bardzo dobre możliwości współdziałania szkoły ze środowiskiem lokalnym – także po stronie sąsiada – oraz zaangażowania rodziców uczniów.

- W celu realizacji programu warto zorganizować salę zajęć tak, by umożliwiała jego wdrożenie. Sala powinna być przestronna z kącikami tematycznymi, gazetkami ściennymi, wyposażona w sprzęt elektroniczny: laptop, ekran i projektor.
- Program zakłada kontakt z jak największą liczbą natywnych użytkowników mowy. Z tego względu nauczyciele powinni organizować spotkania z ekspertami, rówieśnikami czy osobami ze środowisk kultury, sportu i nauki. Uczniowie powinni wyjeżdżać na wycieczki do regionu sąsiada, jak i często przyjmować gości z Niemiec w swoich szkołach.

Kluczowa rola w sukcesie programu nauczania przypada nauczycielom języka niemieckiego.

Od ich inwencji twórczej, kompetencji i odpowiedzialności zależy:

- ukształtowanie planu nauczania języka niemieckiego z uwzględnieniem treści dot. kształcenia językowego (rozwoju wszystkich umiejętności komunikacyjnych, słownictwa, gramatyki, kompetencji dyskursywnej, pragmatycznej i socjolingwistycznej – por. tabela w rozdz. 2.1.), kształcenia literackiego i kulturowego w języku niemieckim oraz integracji międzyprzedmiotowej,
- wybór materiału językowego niezbędnego do realizacji treści przedmiotowych w języku niemieckim,
- wybór lub tworzenie odpowiednich materiałów dydaktycznych,
- wybór odpowiednich form pracy na lekcji,
- obserwacja i pomiar osiągnięć w zakresie wszystkich umiejętności komunikacyjnych uczniów,

- doskonalenie własnej kompetencji językowej w zakresie języka niemieckiego,
- doskonalenie swojej kompetencji dydaktycznej w zakresie nauczania języka drugiego/obcego oraz problematyki zintegrowanego nauczania językowo-przedmiotowego (CLIL).

3. Cele programu

Nadrzędnym celem programu nauczania języka niemieckiego “od przedszkola do zakończenia edukacji” jest wspieranie rozwoju dwujęzyczności funkcjonalnej uczących się, tj. zdolności posługiwania się zarówno językiem ojczystym, jak i językiem drugim (tu: niemieckim) we wszystkich obszarach życia osobistego i (w przyszłości) zawodowego. Celem programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym jest rozwój kompetencji językowej w zakresie wszystkich umiejętności komunikacyjnych i we wszystkich dziedzinach użycia języka, a także wspieranie rozwoju umiejętności „użycia języka jako instrumentu myślenia i operacji poznawczych” (Baker, 2011; por. Mohr, 2005, 5: *kognitiv-akademische Sprachkompetenz, Textkompetenz, Diskurskompetenz*) oraz kompetencji interkulturowej w sensie zrozumienia i tolerancji wobec obu kultur. Oznacza to, że cele językowe programu są ściśle skorelowane z celami poznawczymi oraz społecznymi.

3.1. Cele poznawcze

Cele poznawcze programu są w pełni zgodne z ogólnymi celami kształcenia w szkole podstawowej (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej [...], Dz. U. 2017 poz. 356) oraz ściśle skorelowane z celami nauczania poszczególnych przedmiotów niejęzykowych, definiowanymi jako rozwój kompetencji w danej dziedzinie przedmiotowej. Do najważniejszych ogólnych celów poznawczych programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 4-8 należy:

- stwarzanie uczniom jak najlepszych możliwości ogólnego rozwoju poznawczego,
- rozwój strategii uczenia się przez całe życie (*lifelong learning*), w tym także uczenia się języków obcych (*lifelong language learning*),
- stworzenie podstaw rozwoju wszechstronnej wiedzy o sobie, swoim środowisku, regionie, kraju, a także o regionie i kraju sąsiada oraz o świecie dzięki konfrontacji z różnorodnymi źródłami informacji także w języku obcym (niemieckim),

- rozbudzenie zainteresowania nauką języków, a także nauką przedmiotów niejęzykowych dzięki językowi obcemu,
- wspieranie rozwoju najważniejszych umiejętności poznawczych, takich jak umiejętności analizowania, syntezy, identyfikowania, klasyfikowania, definiowania, wnioskowania, oceny itp., a także rozwoju krytycznego, logicznego i twórczego myślenia oraz umiejętności rozwiązywania problemów.

Szczególne cele poznawcze, realizowane dzięki rozszerzeniu działań językowych w języku obcym na różne przedmioty niejęzykowe, szczególnie w ramach nauczania w oddziałach dwujęzycznych, ale także dzięki realizacji projektów międzyprzedmiotowych, to przede wszystkim:

- wspieranie rozwoju wiedzy w zakresie przedmiotów niejęzykowych odpowiedniej dla danego etapu edukacyjnego (por. rozdz. 4 Treści nauczania),
- wspieranie rozwoju specyficznych umiejętności fachowych, specyficznej kompetencji metodycznej w dziedzinie danego przedmiotu niejęzykowego (ang. *study skills*, niem. *Methodenkompetenz*, por. Rautenhaus, 2005, 118; Thürmann, 2005, 85; Otten i Wildhage, 2003, 38; Wildhage, 2003, 95; por. też rozdz. 4).

Realizacja tych celów poznawczych wymaga oczywiście także rozwoju umiejętności językowych:

Verstehen und Aneignen von Sachverhalten ist gebunden an die Entschlüsselung der sprachlichen Form. Und umgekehrt. Auseinandersetzung mit Sachverhalten und produktive Bezugnahme erfordert (...) die zunehmende Beherrschung des lexikogrammatischen Systems (Vollmer, 2005, 60).

3.2. Cele językowe

Cele językowe zajmują w programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada szczególnie ważne miejsce. Program w swoich założeniach intensyfikuje naukę języka i rozszerza możliwości jego zastosowania. Najważniejszym celem programu jest dążenie do rozwoju kompetencji komunikacyjnej uczniów na poziomie dwujęzyczności funkcjonalnej, tzn. zdolności posługiwania się zarówno językiem ojczystym, jak i językiem obcym (drugim, tu: niemieckim), na poziomie określanym w literaturze przedmiotu jako CALP – *Cognitive/Academic Language Proficiency* (w przeciwieństwie do BISC – *Basic Interpersonal Communication Skills*, por. Baker, 2011). Dalszym generalnym celem programu jest stworzenie podstaw nabywania kolejnych języków obcych w myśl zaleceń Komisji Europejskiej, które zakładają, iż każdy obywatel Unii Europejskiej powinien znać co

najmniej trzy języki: swój język ojczysty oraz dwa inne języki europejskie (*Promoting language learning...*, 2004).

Cele językowe programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym to zatem przede wszystkim:

- rozwój kompetencji komunikacyjnej uczniów w zakresie wszystkich sprawności języka obcego, w tym (por. tabela w rozdz. 2.1.):
- rozwój kompetencji leksykalnej, gramatycznej, semantycznej, fonetyczno-fonologicznej i ortograficznej,
- rozwój kompetencji dyskursywnej obejmującej umiejętność rozumienia dyskursu oraz jego produkcji (umiejętność opisywania, wyjaśniania, wnioskowania i referowania itd.),
- rozwój kompetencji pragmatycznej w sensie umiejętności używania wyrażen językowych odpowiednio do sytuacji komunikacyjnej,
- rozwój kompetencji socjolingwistycznej w sensie umiejętności użycia wypowiedzi językowych zgodnie z normami społecznymi (kulturowymi),
- wprowadzenie uczniów w świat literatury niemieckojęzycznej, rozbudzenie ich zainteresowań czytelniczych dot. języka niemieckiego oraz wyposażenie w kompetencje czytelnicze potrzebne do krytycznego odbioru utworów literackich i innych tekstów kultury w języku niemieckim,
- akceptacja przez uczących się języka obcego jako instrumentu poznania, zdobywania wiedzy oraz pracy na lekcjach wybranych przedmiotów niejęzykowych (w oddziałach dwujęzycznych) i podczas realizacji projektów międzyprzedmiotowych,
- rozwój kompetencji języka obcego na poziomie pozwalającym na aktywne uczestniczenie w lekcjach przedmiotów niejęzykowych (w oddziałach dwujęzycznych) oraz w projektach międzyprzedmiotowych prowadzonych w tym języku, w tym praca nad słownictwem potrzebnym w pracy z danymi tekstami źródłowymi i strukturami językowymi potrzebnymi do pracy na lekcji (*source vocabulary* oraz *working vocabulary*, por. Rautenhaus, 2005, 115; 120; Thürmann, 2005, 82 i n.),
- rozwój kompetencji językowej umożliwiającej korzystanie z współczesnych technologii informacyjnych,

- rozwój kompetencji interkulturowej poprzez rozszerzenie i zmianę perspektywy oglądu rzeczywistości, kontrastowną analizę różnych punktów widzenia oraz wymianę poglądów,
- rozwój świadomości językowej (*language awareness*) i umiejętności metajęzykowych (por. Vollmer, 2005, 57),
- rozwój strategii uczenia się języka obcego.

3.3. Cele społeczne

Cele społeczne nauczania dwujęzycznego są ściśle związane z celami poznawczymi i językowymi. W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada szczególną wagę przywiązuje się do traktowania języka niemieckiego nie tylko jako „środka komunikacji”, lecz raczej jako języka partnera komunikacyjnego, pomagającego uwzględnić i zrozumieć jego punkt widzenia, jego historię, kulturę i specyfikę. Poza tym wśród celów społecznych, zajmujących ważne miejsce w programie na II etapie edukacyjnym, wymienić należy:

- kształtowanie osobowości i tożsamości uczniów,
- wspieranie rozwoju samodzielności i autonomii uczących się,
- rozbudzanie szacunku i tolerancji dla innych kultur, odmiennych tradycji, systemów wartości i obyczajów, w tym szczególnie dla kultury sąsiada,
- kształtowanie postaw wzajemnego zrozumienia i otwartości wobec poglądów innych ludzi,
- rozwój umiejętności współpracy w grupie, postawy dialogu i wspólnego rozwiązywania problemów,
- umożliwienie uczniom odnalezienia swojego miejsca w społeczeństwie wielokulturowym.

4. Treści nauczania

W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym treści nauczania można podzielić na trzy obszary:

- Kształcenie językowe: rozwój umiejętności komunikacyjnych i wiedza o języku
- Kształcenie literackie i kulturowe
- Integracja międzyprzedmiotowa

4.1. Kształcenie językowe: rozwój umiejętności komunikacyjnych i wiedza o języku

Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada zakłada, że na II etapie edukacyjnym, w klasie 4, rozpoczyna się formalna nauka języka niemieckiego, tj. celowy i ustrukturalizowany rozwój wszystkich umiejętności językowych uczących się, w tym: kompetencji leksykalnej (rozszerzanie i bogacenie słownictwa), kompetencji gramatycznej (dbanie o coraz większą poprawność językową i poznawanie reguł gramatycznych), kompetencji ortoepicznej i ortograficznej (rozwijanie umiejętności prawidłowego odczytywania znaków pisma i poprawnego pisania), kompetencji dyskursywnej (rozwijanie umiejętności rozumienia i tworzenia poprawnych, spójnych i adekwatnych komunikacyjnie wypowiedzi językowych – przykłady poniżej), kompetencji pragmatycznej (interakcyjnej – przykłady poniżej) oraz socjolingwistycznej (wiedzy kulturowej o uwarunkowaniach komunikacji językowej – przykłady poniżej).

Treści nauczania w zakresie kształcenia językowego są zbieżne z treściami nauczania w tradycyjnych programach nauczania języka niemieckiego jako obcego i uzależnione od wyboru podręcznika i/lub innego materiału dydaktycznego, dokonanego przez nauczyciela. Treści te powinny być jednakże ściśle skorelowane z treściami nauczania w zakresie kształcenia literackiego i kulturowego oraz w zakresie integracji międzyprzedmiotowej.

Przykłady tematów rozwijających kompetencję dyskursywną, pragmatyczną i socjolingwistyczną (por. Ewa Horwath i Anita Żegleń, 2017-2019, *Słowa z uśmiechem. Język polski. Literatura i kultura. Podręcznik. Szkoła podstawowa*, Warszawa: WSiP):

- List tradycyjny i elektroniczny: rady dla piszących - topografia listu, zasady grzeczności, formuła początkowa i końcowa, zwrot do adresata itd.
- List oficjalny: rady dla piszących - język potoczny a oficjalna odmiana języka (niemieckiego), topografia listu, nagłówek listu (zwrot do adresata), formuła końcowa itd.
- Plan ramowy wydarzeń (opowiadania);
- Opowiadanie: rady dla piszących - struktura tekstu (akapity), wstęp, rozwinięcie, zakończenie, związki przyczynowo-skutkowe, chronologia wydarzeń;
- Opis: przedmiotu, miejsca, obrazu, przeżyć itd.
- Gatunki tekstów: rady dla piszących - życzenie, zaproszenie, ogłoszenie, notatka, pozdrowienia, wpis do pamiętnika itd.
- Dialog i opowiadanie z dialogiem;

- Dyskusja: rady dla mówiących - rozpoczynanie dyskusji, włączanie się do dyskusji, prezentowanie podobnego / odmiennego stanowiska, zakończenie dyskusji;
- Wyrażanie prośb i poleceń: użycie form grzecznościowych, np. Konjunktiv II czasowników modalnych i posiłkowych (*könntest du, könnten Sie, würdest du, würden Sie* itd.) w funkcji trybu rozkazującego.

4.2. Kształcenie literackie i kulturowe

W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada dużą wagę przykładamy do kształcenia literackiego i interkulturowego, które w teorii nauczania języków obcych są doceniane (Turkowska, 2006; Iluk, 2015), jednakże w praktyce zbyt często ograniczane do czytania krótkich i bardzo uproszczonych, nieautentycznych tekstów w podręcznikach.

Lista funkcji, jakie spełniają teksty literackie na lekcji języka obcego jest bardzo długa. Teksty literackie są formą komunikacji pomiędzy światem dorosłych a światem dziecka, wychowują do empatycznych, a niekiedy nawet altruistycznych postaw, rozwijają kreatywne myślenie (w tym potencjał antycypacyjny dziecka), poprawiają koncentrację, i motywację do nauki języka. W zakresie rozwoju językowego teksty literackie umożliwiają rozwijanie wszystkich sprawności językowych oraz podsystemów języka: leksyki, gramatyki i fonetyki. Podkreślić jednakże należy, że celem pracy z książkami czy fragmentami książek nie jest uciążliwe opanowanie dużej ilości słownictwa, czy struktur gramatycznych poprzez intensywne, nużące ćwiczenia. Program stawia raczej na pobudzenie sfery afektywnej ucznia poprzez kontakt z dziełami literackimi. W nauczaniu poprzez pobudzanie przeżyć uczniów chodzi o to, by cel kształcenia stał się dla obu stron wartością, którą nie tylko trzeba, ale i warto osiągnąć. Celem kształcenia nie powinno być tylko poznanie świata, ale pragnienie, by uczeń ten świat w określony sposób widział, oceniał i nade wszystko w nim działał. Jako trzeci argument pobudzania świata emocji dziecka należy wskazać na fakt, że zachodzi określony związek między emocją a efektywnością działań człowieka (Zaczyński, 1990).

Praca z tekstami literackimi może polegać na:

- stopniowym przeczytaniu całej książki w języku niemieckim,
- przeczytaniu tylko fragmentów książki w języku niemieckim,
- przeczytaniu fragmentów książki po niemiecku i dalszych części po polsku.

O intensywności pracy z tekstem decyduje nauczyciel. Dużą wagę przykładamy do czytania tekstów przez nauczyciela na głos. Takie czytanie zawsze powinno być wsparte rekwizytami ułatwiającymi kontekstualizację języka, bogatą mową ciała oraz środkami prozodycznymi (intonacja, akcentowanie, ton głosu), gdyż wszystkie te środki są dla uczniów dużym

wsparciem w procesie rozumienia treści książki. Na etapie nauczania języka w klasach 4-8 proponujemy następujące techniki pracy z książką:

- narysowanie okładki i/lub innych ilustracji do książki,
- przygotowanie wystawy na temat książki (w tym tzw. “książka w pudełku”),
- odgrywanie pantomimy do wydarzeń z książki
- i inne techniki dramy, np. rzeźba, żywy obraz (stopklatka), rysunek, makieta, mapa¹,
- zaprojektowanie plakatu do książki,
- wykonanie kolażu do książki,
- przedstawienie akcji w formie graficznej np. diagramu,
- przedstawienie akcji w formie komiksu,
- rysowanie i opisywanie cech najważniejszych bohaterów,
- opisanie akcji książki, czy jej fragmentu,
- dopisanie uprzednich lub/i dalszych wydarzeń,
- wcielanie się w bohaterów i odgrywanie ról (symulacje dramowe, por. wyżej),
- przygotowanie przedstawień teatralnych na podstawie książki,
- napisanie streszczenia książki z perspektywy mniej ważnych postaci, czy nawet przedmiotów,
- napisanie wiersza, rymowanki czy krótkiej piosenki,
- wyjaśnienie motywów działania jakiegoś bohatera/bohaterki,
- napisanie zagadki do książki,
- napisanie fragmentu z pamiętnika z perspektywy bohatera/bohaterki,
- napisanie listu do bohaterki/bohatera, albo do jakiejś wymyślonej osoby, która mogłaby być związana z postaciami z książki,
- napisanie artykułu do gazety na temat książki,
- napisanie rapu odnoszącego się do postaci czy wydarzeń z książki.

Nauczyciel powinien sam decydować, czy powyższe techniki stosowane być powinny w pracy indywidualnej, pracy w parach, czy jako praca kolektywna grup.

Niezwykle ważną funkcją tekstów literackich jest rozwijanie kompetencji interkulturowej, która szczególnie w odniesieniu do grupy docelowej niniejszego programu - uczniów mieszkających w rejonach nadgranicznych, stanowi nieodzowną umiejętność w kontaktach z sąsiadami. Celem wprowadzania treści interkulturowych jest nie tylko rozwijanie wiedzy i wypracowanie pozytywnych postaw wobec sąsiada, ale także wywołanie refleksji na temat

¹ Więcej na temat możliwości zastosowania dramy w nauczaniu języka obcego / drugiego w: Olpińska-Szkiełko, 2013, rozdz. 4.2.

własnej kultury (Janachowska-Budych, 2011). Na końcu programu w bibliografii znajduje się lista współczesnych książek napisanych przez niemieckich autorów dla dzieci w klasach 4-8. W celu rozwijania treści interkulturowych opracowane zostały także konspekty lekcji oraz prezentacje multimedialne dostępne na platformie projektu.

4.3. Integracja międzyprzedmiotowa

Zgodnie z Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej [...] (Dz. U. 2017 poz. 356) na II etapie edukacyjnym, obejmującym klasy 4-8, realizowane są następujące przedmioty: język polski; język obcy nowożytny; drugi język obcy nowożytny; muzyka; plastyka; historia; wiedza o społeczeństwie; przyroda; geografia; biologia; chemia; fizyka; matematyka; informatyka; technika; wychowanie fizyczne; edukacja dla bezpieczeństwa; wychowanie do życia w rodzinie; etyka; język mniejszości narodowej lub etnicznej; język regionalny – język kaszubski.

Oznacza to, że nauka języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym nie jest już realizowana w ramach nauczania zintegrowanego, jak to miało miejsce w przedszkolu i na I etapie edukacyjnym, lecz w formie odrębnego przedmiotu. Niemniej jednak program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada promuje daleko idącą integrację rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie języka niemieckiego z wiedzą i umiejętnościami niejęzykowymi. Integracja ta może mieć miejsce w ramach nauczania dwujęzycznego wybranych przedmiotów niejęzykowych w klasach 7 i 8. Poza programami dwujęzycznymi integracja ta musi odbywać się na zasadach bliskiej współpracy nauczycieli języka niemieckiego i nauczycieli innych przedmiotów, np. podczas realizacji wspólnych projektów lub innych form współpracy dostępnych w danej szkole.

Poniżej podajemy przykładowe treści, tematy i zadania wraz z propozycjami materiałów językowych w podziale na poszczególne przedmioty niejęzykowe. Tematy te mogą być realizowane w postaci projektów (por. rozdz. 2.3.), w dowolnej klasie od klasy 4 do 8, stanowiąc okazję do utrwalenia, uzupełnienia lub rozszerzenia wiedzy i umiejętności w zakresie danego przedmiotu niejęzykowego. O tym, w której klasie realizowany jest dany projekt, decyduje nauczyciel języka niemieckiego we współpracy z nauczycielami przedmiotów niejęzykowych.

- **Muzyka (klasy 4-7):** Zgodnie z Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. (Dz. U. 2017 poz. 356) podstawowym celem edukacji muzycznej „jest przygotowanie świadomych odbiorców i uczestników kultury muzycznej. Muzyka jest szczególną dziedziną sztuk pięknych, która stymuluje wielostronny, harmonijny i całościowy rozwój ucznia. Poprzez

realizację wszystkich jej funkcji: wychowawczej, poznawczej, kształcącej, kompensacyjno-terapeutycznej, estetycznej, integrującej, ludycznej i kreatywnej, przyczynia się do kształtowania osobowości młodego człowieka otwartego na świat i wyzwania, które niesie współczesność. Zadaniem muzyki jest przede wszystkim rozwijanie wrażliwości, wyobraźni i kreatywności uczniów. Nie do przecenienia jest również znaczenie emocjonalne muzyki, które niesie aktywne muzykowanie i jej percepcja.” Tak nakreślone cele edukacyjne można z powodzeniem realizować dzięki użyciu języka niemieckiego jako narzędzia pracy na zajęciach. Przykładowe tematy i projekty, dzięki którym osiągane są cele edukacyjne Podstawy programowej, do realizacji w języku niemieckim - zob. **Tabela 1.**

- **Plastyka (klasy 4-7):** W Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. (Dz. U. 2017 poz. 356) czytamy: “Plastyka rozbudza wrażliwość na piękno przyrody i wartości urzeczywistnione w dziełach sztuki, zachęca do indywidualnej i zespołowej ekspresji artystycznej, rozwija wyobraźnię twórczą i kreatywne myślenie abstrakcyjne, przydatne w każdej dziedzinie życia i w edukacji oraz kształci świadomość, że sztuka jest ważną sferą działalności człowieka i przygotowuje do świadomego korzystania z dorobku kultury. Plastyka jest także ważnym elementem wychowania: stanowi wartościową ofertę wypełnienia wolnego czasu, wspiera integrację społeczną uczniów, wprowadza w zagadnienia wiążące się z ochroną dóbr kultury i własności intelektualnej, traktuje sztukę, jako źródło wzruszeń i nauki, a pracę artystyczną – jako wyraz wiary w siebie i odwagi. Uczy także szacunku dla narodowego i ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego”. Przykładowe tematy i projekty w języku niemieckim, dzięki którym osiągane są cele edukacyjne Podstawy programowej - zob. **Tabela 2.**
- **Historia (klasy 4-8):** Treści nauczania historii obejmują zagadnienia od poznania przeszłości ‘małej ojczyzny’, przez losy kraju, jego najbliższych sąsiadów, aż po dzieje powszechne. “Spoglądamy na nie poprzez wydarzenia i ludzi, którzy w nich uczestniczyli”, m. in. włączając do materiałów dydaktycznych teksty źródłowe. “Czynimy to, by zrozumieć dzień dzisiejszy, by współtworzyć wspólnotę wartości” (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356). Jednak rozwój wiedzy specjalistycznej w dziedzinie historii nie dotyczy bynajmniej jedynie wiedzy o faktach historycznych. O wiele ważniejsze jest ukształtowanie krytycznego spojrzenia na historię i tożsamość historyczną: „*kritischer Umgang mit Geschichtsbewusstsein und historischer Identität*” (Wildhage, 2003, 79) i zrozumienie, iż historia jest tylko „konstruktem przeszłości dokonany z punktu widzenia teraźniejszości” – „*Konstruktion von*

Vergangenheit durch die Gegenwart” (tamże). Takie pojmowanie historii oznacza konieczność identyfikacji perspektywy historycznej, która jest inna z punktu widzenia różnych grup: rodziny, społeczności lokalnej, grupy społecznej, etnicznej, czy całego narodu. Dzięki włączeniu do nauczania tekstów źródłowych w języku niemieckim dokonuje się taka zmiana perspektywy oglądu wydarzeń historycznych - perspektywa historyczna uczących się ulega rozszerzeniu, są oni w stanie przyjąć i zrozumieć inną perspektywę niż своя własna, a przez to w najwyższym stopniu wspierany jest rozwój umiejętności tzw. “zrozumienia inności” (*Fremdverstehen* – por. Rautenhaus, 2005, 111 i n.; Lamsfuss-Schenk, 2014) i realizowany jest jeden z najważniejszych celów społecznych programu. Umiejętność rozpatrywania faktów historycznych z wielu różnych punktów widzenia, a także umiejętność rekonstruowania wiedzy historycznej na podstawie tekstów źródłowych należą do najważniejszych umiejętności fachowych w dziedzinie historii (Wildhage, 2003, 79, por. też Lamsfuss-Schenk, 2014). Stanowią one część specyficznej dla każdej dziedziny przedmiotowej kompetencji metodycznej, definiowanej jako „*Fähigkeit zur Informations- und Datenerhebung, zur Datenauswertung und zur Schwachstellenanalyse*“ (Biederstädt i Haupt, 2003, 59), czyli zdolność wykonywania działań poznawczych, dzięki którym gromadzona, rozszerzana i zmieniana jest wiedza – takich jak: definiowanie, wyjaśnianie, wnioskowanie, ocenianie, analiza szczegółowa, uzasadnianie zajmowanego stanowiska itd. (por. Vollmer, 2005, 59). Do kompetencji metodycznej należy również umiejętność pracy z ważnymi z punktu widzenia danej dziedziny środkami: np. mapami, statystykami, tabelami, schematami, diagramami, obrazami, przedmiotami, różnymi rodzajami tekstów źródłowych, a także kompetencje medialne. Zajęcia o tematyce historycznej realizowane w języku niemieckim, szczególnie w formie projektów, sprzyjają rozwojowi wszystkich tych umiejętności. Szczególnie dobrze do realizacji przy użyciu języka niemieckiego “nadają” się tematy dot. wspólnego dziedzictwa, wspólnych korzeni cywilizacji, sąsiedztwa i współpracy (por. **Tabela 3**), ale także tematy “trudne” i wymagające dużej wrażliwości (przykłady takich tematów w Tabeli 3 oznaczone są *). Przy realizacji tych tematów w języku niemieckim należy pamiętać, iż dla zrozumienia historii potrzebna jest nie tylko wiedza dot. terminologii historycznej, tzn. wiedza, jak dane pojęcie jest określane w języku polskim i niemieckim, ale także, co ono oznacza w danym kontekście historycznym. Wiedza ta, wsparta samodzielną refleksją uczących się, może prowadzić do przełamywania stereotypów i rozwoju kompetencji interkulturowej.

- **Wiedza o społeczeństwie (klasa 8):** Wedle Podstawy programowej określonej w Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. (Dz. U. 2017 poz. 356) nadrzędnym celem kształcenia w zakresie wiedzy o społeczeństwie jest kształtowanie postaw obywatelskich i prospołnotowych uczniów. Treści nauczania obejmują zagadnienia “skonstruowane według koncepcji kręgów środowiskowych – od pierwotnych grup społecznych przez społeczność lokalną i regionalną, wspólnotę narodową i państwową, aż do społeczności międzynarodowej”. Umiejętności, jakie ma rozwijać uczeń na zajęciach tego przedmiotu to m.in. “wykorzystanie i tworzenie informacji; rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów; komunikowanie i współdziałanie”. Zarówno cele, jak i treści przedmiotowe oraz umiejętności uczących się mogą być realizowane i rozwijane w oparciu o materiały w języku niemieckim. Szczególnie zagadnienia związane ze społecznością regionalną (po obu stronach granicy państwowej), współpracą międzynarodową (Unia Europejska) oraz zagadnienia uniwersalne, takie jak prawa człowieka, prawa dziecka, stanowią doskonałą okazję do integracji treści przedmiotowych i językowych. Przykładowe tematy i projekty, dzięki którym osiągnęte są cele edukacyjne Podstawy programowej, do realizacji w języku niemieckim - zob. **Tabela 4.**

- **Przyroda (klasa 4) i Biologia (klasy 5-8):** W programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada przedmioty: Przyroda w klasie 4 i Biologia w klasach 5-8 zostały ujęte w sposób zintegrowany. Uczyniono tak dlatego, iż do realizacji w języku niemieckim szczególnie dobrze nadają się tematy, które wypełniają cele kształcenia określone w Podstawie programowej (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356) wspólne dla obu przedmiotów. Są to przede wszystkim: rozwijanie u uczniów chęci i umiejętności poznawania świata oraz podstaw jego funkcjonowania i zależności zachodzących w przyrodzie, kształtowanie u nich właściwej postawy wobec przyrody i środowiska, poczynając od najbliższej okolicy, a kończąc na całej planecie. Osiągnięcie tych celów odbywa się poprzez obserwację, badanie, doświadczanie i komunikowanie się z innymi. Umiejętności te stanowią najważniejsze składniki kompetencji metodycznej w dziedzinie nauk przyrodniczych. W dziedzinie biologii do kompetencji metodycznej należą m.in.: umiejętność obserwacji zjawisk, organizmów, organów, komórek itd., stawianie hipotez, ich eksperymentalne sprawdzanie oraz opracowanie modeli (Richter i Zimmermann, 2003, 123). Przykładowe tematy w dziedzinie przyrody i biologii zgromadzone w **Tabeli 5** służą nie tylko rozszerzeniu wiedzy przedmiotowej w

dziedzinie przyrody i biologii, ale także rozwojowi przedmiotowej kompetencji metodycznej.

- **Geografia (klasy 5-8):** Podobnie jak wyżej przyroda i biologia, także geografia jako przedmiot nauczania w szkole podstawowej ukierunkowana na poznawanie i rozumienie przez uczących się współczesnego świata, “w tym dostrzeganie powiązań regionalnych i globalnych, wyjaśnianie dynamicznych przemian gospodarczych i społecznych oraz rozumienie ich przyczyn i skutków. Ma ona także prowadzić do zdobywania i pogłębiania przez ucznia wiedzy użytecznej w połączeniu z kształtowaniem umiejętności przydatnych w życiu codziennym.” (por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356). Wedle Podstawy programowej: “Integralną część kształcenia geograficznego stanowi geograficzna edukacja regionalna. Zdobywanie wiedzy geograficznej o ‘małej ojczyźnie’ i własnym regionie oraz sprowadzenie geograficznego poznania do ‘tu i teraz’, nadaje edukacji konkretny wymiar, który można łatwo przełożyć na działania praktyczne w codziennym życiu ucznia”. Cele te można realizować w szczególności poprzez “zajęcia prowadzone w terenie”, które stanowią ważną część edukacji w zakresie geografii. Kształtują one istotne elementy kompetencji metodycznej w dziedzinie geografii, do której należy również umiejętność pracy z ważnymi z punktu widzenia danej dziedziny środkami: np. mapami i przyrządami (np. kompasem). Tematy, jakie przykładowo podajemy do realizacji w całości lub częściowo w języku niemieckim dotyczą zarówno edukacji regionalnej, jak i problematyki globalnej i uniwersalnej. Podobnie jak w przypadku innych przedmiotów, tak i w przypadku geografii zgromadzone w **Tabeli 6** materiały, przykładowe zadania i projekty mają służyć rozszerzaniu wiedzy przedmiotowej uczących się oraz rozwijaniu ich kompetencji metodycznych.
- **Chemia (klasy 7-8):** Największe możliwości integracji treści przedmiotowych w zakresie chemii oraz edukacji językowej (oprócz zajęć z chemii prowadzonych w języku niemieckim w oddziale dwujęzycznym) stwarzają “zajęcia praktyczne”, tj. z jednej strony zajęcia wspierające rozwój “umiejętności związane z projektowaniem i przeprowadzaniem doświadczeń chemicznych”, na które położony jest duży nacisk zgodnie z Podstawą programową (por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356), a z drugiej strony takie, które pokazują praktyczne wykorzystanie wiedzy chemicznej na co dzień. Taki charakter mają też tematy, materiały i projekty proponowane w **Tabeli 7**.

- **Fizyka (klasy 7-8):** Fizyka, podobnie jak chemia, należy z jednej strony, zgodnie z Podstawą programową, do przedmiotów eksperymentalnych, w których duży nacisk położony jest na umiejętności związane z projektowaniem i przeprowadzaniem doświadczeń. Z drugiej strony fizyka, podobnie jak geografia, przyroda i biologia, nastawiona jest na “dostarczanie uczniom narzędzi poznawania przyrody, prowadzenie do rozumienia jej podstawowych prawidłowości i umożliwianie korzystania ze zdobytej wiedzy i rozwiniętych umiejętności. Lekcje fizyki to również dobry moment do ukazywania osiągnięć ludzkiego umysłu na drodze rozwoju cywilizacji” (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356). Zgodnie z Podstawą programową wyzwaniem dla szkolnej fizyki jest: “1) rozbudzanie zainteresowania zjawiskami otaczającego świata; 2) kształtowanie ciekawości poznawczej przejawiającej się w formułowaniu pytań i szukaniu odpowiedzi z wykorzystaniem metodologii badawczej; 3) wyrabianie nawyku poszerzania wiedzy, korzystania z materiałów źródłowych i bezpiecznego eksperymentowania; 4) posługiwanie się pojęciami i językiem charakterystycznym dla fizyki, odróżnianie znaczenia pojęć w języku potocznym od ich znaczenia w nauce”. Osiągnięcie tych celów “bez nieustannego odwoływania się do przykładów z codziennego życia, bogatego ilustrowania kontekstowego oraz czynnego badania zjawisk i procesów” jest nie tylko “sprzeczne z fundamentalnymi zasadami nauczania tego przedmiotu”, ale jest po prostu niemożliwe. Zatem: “Nauczanie fizyki winno być postrzegane przede wszystkim jako sposobność do zaspokajania ciekawości poznawczej uczniów [...]. Eksperymentowanie, rozwiązywanie zadań problemowych oraz praca z materiałami źródłowymi winny stanowić główne obszary aktywności podczas zajęć fizyki”. Wszystkie te cele można doskonale realizować na zajęciach z użyciem języka niemieckiego (zarówno w oddziałach dwujęzycznych, jak i poza nimi). Przykładowe tematy i projekty, dzięki którym osiągnąć cele edukacyjne Podstawy programowej, do realizacji w języku niemieckim - zob. **Tabela 8**.
- **Matematyka (klasy 4-8):** Podobnie jak na I etapie edukacyjnym, tak i w klasach 4-8, treści nauczania w zakresie matematyki można realizować z powodzeniem także w języku niemieckim. Integracji edukacji matematycznej i językowej służą materiały dodatkowe i zadania w języku niemieckim, uzupełniające wiedzę i rozwijające umiejętności matematyczne i językowe uczących się. Przykładowe tematy i projekty, dzięki którym osiągnąć cele edukacyjne Podstawy programowej, takie jak m.in. “funkcjonowanie w konkretnych sytuacjach życiowych, rozwiązywanie typowych i

nietypowych problemów” (Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r., Dz. U. 2017 poz. 356), do realizacji w języku niemieckim - zob. **Tabela 9**.

- **Technika (klasy 4-6):** Zajęcia techniczne bardzo dobrze mogą być zintegrowane z nauką języka niemieckiego, są to bowiem zajęcia zorientowane praktycznie i przez to stwarzają okazję do realizacji różnorodnych projektów dydaktycznych z udziałem języka niemieckiego. Wedle Podstawy programowej: “Głównym celem techniki jest opanowanie przez uczniów praktycznych metod działań technicznych poprzez realizację prostych projektów opartych na przetwarzaniu różnych materiałów przy użyciu odpowiednich narzędzi i urządzeń”. Przykładowe tematy i projekty, dzięki którym osiągnęte są cele edukacyjne Podstawy programowej, do realizacji w języku niemieckim - zob. **Tabela 10**.
- **Edukacja dla bezpieczeństwa (klasa 8):** Do realizacji w języku niemieckim szczególnie dobrze nadają się tematy uniwersalne, związane z zachowaniami w sytuacjach zagrożenia, takimi jak katastrofy naturalne, bezpieczeństwem oraz udzielaniem pierwszej pomocy. Przykładowe tematy i projekty - zob. **Tabela 11**.
- **Etyka (klasy 4-8):** Ponieważ wedle Podstawy programowej “zasadniczym i najogólniej sformułowanym celem etyki w szkole podstawowej jest budzenie i rozwijanie refleksyjności i wrażliwości aksjologicznej ucznia oraz kształtowanie postawy szacunku, otwartości, współdziałania i odpowiedzialności”, zajęcia te można z powodzeniem realizować także w języku niemieckim. Materiał dydaktyczny mogą stanowić krótkie opowiadania “z morałem” (np. <https://www.familie.de/kleinkind/maerchen/>) i filmy (np. <https://www.youtube.com/watch?v=6BPNFT11viM>). Jednak z uwagi na to, że jest to przedmiot fakultatywny i nie wszyscy uczniowie go realizują, nie podajemy przykładowych tematów i materiałów dydaktycznych, pozostawiając ich wybór nauczycielom.

Niektóre z proponowanych w Tabelach 1-11 tematów, materiałów dydaktycznych i projektów mogą być integrowane z zajęciami więcej niż jednego przedmiotu nauczania, np. temat *Dowiadujemy się, czym jest COVID-19 i jak się przed nim uchronić* proponujemy do realizacji zarówno w integracji z zajęciami w zakresie biologii, jak i edukacji dla bezpieczeństwa. Oczywiście nie proponujemy, aby ten sam temat w taki sam sposób był realizowany dwukrotnie. Nauczyciel języka niemieckiego w porozumieniu z nauczycielem biologii lub/i edukacji dla bezpieczeństwa sam wybierze te treści tematyczne, jakie uzna za stosowne do omówienia podczas zajęć, lub realizacji podczas projektu, np. we współpracy z nauczycielem biologii może zdecydować o położeniu nacisku na aspekty biologiczne zagadnienia (wirus, organizm, patogeny, zakażenie itd.), a we współpracy z nauczycielem

edukacji dla bezpieczeństwa – np. na bezpieczne zachowania podczas okresu dystansowania społecznego.

Niektóre treści, tematy, materiały i projekty były proponowane do realizacji także na poprzednim etapie edukacyjnym. Także w tym przypadku nie proponujemy ponownego ich omówienia, w identycznej formie, na kolejnym etapie. Proponujemy natomiast, aby w myśl zasady spiralnego ukształtowania materiału językowego dać uczącym się możliwość powrotu do treści, które zostały wprowadzone wcześniej, w nowych, trudniejszych i bardziej złożonych, ćwiczeniach i zadaniach. Przykładowe materiały zgromadzone w tabeli prezentują wybrane tematy w sposób dość obszerny i kompleksowy, dzięki temu stwarzają nauczycielom możliwości wyboru oraz twórczego i elastycznego komponowania materiału dydaktycznego, dostosowanego do specyfiki danej grupy uczniów. W wielu przypadkach nie stanowią one gotowej oferty dydaktycznej, np. w postaci konspektu lekcji (przykładowy konspekt lekcji, zob. poniżej), ale – w zamyśle autorek programu – raczej inspirację dla nauczycieli języka niemieckiego i nauczycieli przedmiotów niejęzykowych.

PRZYKŁADY INTEGRACJI TREŚCI NAUCZANIA W ZAKRESIE JĘZYKA NIEMIECKIEGO I POSZCZEGÓLNYCH PRZEDMIOTÓW SZKOLNYCH

Zakładane cele/ efekty kształcenia	Przykładowe środki językowe, treści, materiały dydaktyczne	Projekty (przykłady, propozycje)
---	---	---

Tabela 1: Muzyka (klasy 4-7)		
<i>Poznajemy instrumenty muzyczne, dowiadujemy się, że instrumenty muzyczne można zrobić z wielu materiałów.</i>	Musikinstrumente selbst machen - Anleitungen - [GEOLINO] Kinder-Musikinstrumente aus Abfall selber machen Basteln mit Kindern: Selbst gebastelte Musikinstrumente - kostenlose Bastelvorlagen zum Ausdrucken Anleitungen auch auf YouTube, z.B.: DIY: 7 tolle Musikinstrumente für Kinder ganz einfach selber machen.	Wykonanie instrumentów muzycznych z surowców wtórnych i przygotowanie występu dla rodziców / dziadków / nauczycieli / innych klas / innych szkół.

	Basteln aus Müll	
Poznajemy wybrane utwory muzyczne kompozytorów z krajów niemieckojęzycznych (wraz z informacją nt. kraju, miasta, np. J.S. Bach - Leipzig, W.A. Mozart, L. v. Beethoven - Wien, itd.). Poznajemy życie i twórczość najważniejszych kompozytorów.	Johann Sebastian Bach im Musikunterricht Musikunterricht J.S. Bach Barock/Musik W.A. Mozart: Pin auf Deutsch Najwięksi kompozytorzy	Prezentacje (multimedialne - z odtwarzaniem utworów muzycznych) na temat wybranych kompozytorów, ich czasów, miejsc zamieszkania i twórczości.
Poznajemy wybrane utwory ludowe i tradycyjne.	Deutsche Weihnachtslieder: Die schönsten Hits DIE KLASSIKER - Die 10 schönsten deutschen Weihnachtslieder (wraz z wykonaniami na YouTube) Weihnachtslieder-Texte zum Ausdrucken Dreißig schöne deutsche Volkslieder (teksty) ♪ Die schönsten Volkslieder - Video Mix - Kinderlieder zum Mitsingen Kinderlieder deutsch	Przygotowujemy koncert kolęd lub jasełka w języku niemieckim. Przygotowujemy koncert piosenek ludowych.
Poznajemy warsztat muzyczny.	Zagadki nutowe dla dzieci Inne materiały	

Tabela 2: Plastyka (klasy 4-7)		
Podróże w czasie: poznajemy wybrane dzieła sztuki.	Die 36 besten Bilder von berühmten Künstlern	Prezentacje na temat wybranych dzieł sztuki.
Poznajemy sztukę użytkową (wzornictwo): przedmioty użytkowe, modę, ozdoby,	Basteln mit Kindern ♥ Anleitungen & Vorlagen -	Własnoręcznie wykonujemy różne przedmioty, np. ozdoby choinkowe, prezenty dla

<i>ogrody, architekturę itd.</i>	[GEOLINO] Suchergebnisse für: "mittelalter" – Planet Schule – Schulfernsehen multimedial des SWR und des WDR Was trugen Frauen im Mittelalter? – Filme online – Planet Schule – Schulfernsehen multimedial des SWR und des WDR Die gefährlichsten Modetrends der Geschichte Verrückte Geschichte Terra X (dla starszych dzieci)	członków rodziny itd. Pokaz mody lub prezentacja (multimedialna) na ten temat. Wystawa sztuki użytkowej regionu lub prezentacja (multimedialna) na ten temat.
<i>Poznajemy świat barw.</i>	Farben in der Natur - Legekreis Kunstunterricht, Farbenlehre	Projekty plastyczne (kolory w sztuce). Projekty plastyczno-przyrodnicze (kolory w naturze).
<i>Dowiadujemy się, co to jest sztuka ludowa.</i>	Dziadek do orzechów: Bastelanleitung: Nusknacker aus Pappe - [GEOLINO] Wie zeichnet man einen Nusknacker? Küchenrollen-Nusknacker Rękodzieło Nusknacker	Robimy “dziadka do orzechów”. Wystawa sztuki regionalnej.
<i>Poznajemy i opisujemy znaki plastyczne: znaki proste (znaki drogowe), logo, emotikony itd.</i>	Różne znaki i symbole	Projektujemy logo klasy, szkoły, regionu. Projektujemy znaki plastyczne dot. zachowania w klasie (np. cisza, zgłaszanie się do odpowiedzi, praca w grupie, itd.), przedmiotów szkolnych itd. Projektujemy emotikony. Projektujemy przedmioty

		użytkowe, np. plan lekcji, piórniki.
<i>Poznajemy wybranych artystów z krajów niemieckojęzycznych: ich czasy, życie i twórczość.</i>	Die 36 besten Bilder von berühmten Künstlern für Kinder in 2020 Berühmte Künstler für Kinder, Kunst Grundschule und Kunst für Kinder	Prezentacje na temat wybranych artystów i/lub ich dzieł.
<i>Ilustrujemy teksty literackie i opisujemy techniki artystyczne</i>	Inne materiały Jako inspiracja: Dr. Ulrike Wollenhaupt-Schmidt - Lehrveranstaltungen im Studium Fundamentale an der Uni Erfurt Die 190 besten Bilder von Kunst Grundschule Kunst grundschule, Kunstideen und Kunst für kinder Kunst in der Grundschule	Ilustrujemy wybrane teksty (literackie). Tworzymy własną książkę z ilustracjami.

Tabela 3: Historia (klasy 4-8)		
<i>Zapoznajemy się z historią: archeologią i źródłami historycznymi - pisanymi i niepisanymi.</i>	Archäologie Unterrichtsmaterialien	Co wiemy na temat wykopalisk na wyspie Wolin, Rugia, Uznam? Czego dowiedzieliśmy się z tych wykopalisk?
<i>Poznajemy historię zegara (lub: książki, grzebienia, pieniądza, uzbrojenia itd.)</i>	Geschichte der Uhr: Eine kurze Geschichte der Uhr und Uhrmacherkunst (film): Die Geschichte der Zeitmessung Die Geschichte des Kamms	Prezentacja (multimedialna) i/lub wystawa na temat historii wybranego przedmiotu / urządzenia.
<i>Poznajemy najstarsze cywilizacje: Mezopotamię,</i>	Ausgrabung am Keltengrab	Praca z mapą.

<i>Egipt, Izrael, Indie, Chiny, Grecję, Rzym, Celtów.</i>	Archäologie Unterrichtsmaterialien Vier große Erfindungen des alten Chinas Altes Ägypten	Hieroglify egipskie - kurs pisania. Igrzyska olimpijskie. 4 wielkie wynalazki Chińczyków.
<i>Poznajemy, jak wyglądało życie w średniowiecznej Europie: rycerstwo i turnieje, zakony i kościół, średniowieczny zamek, miasto, wieś; zjazd gnieźnieński</i>	Filme über das Mittelalter Klosterleben und Frauen im Mittelalter	Budowa makiety średniowiecznego zamku / grodu. Co nosiły kobiety w średniowieczu? Historia stroju / ozdób. Pokaz mody. Turniej rycerski. Przedstawienie teatralne.
<i>Poznajemy wielkie odkrycia geograficzne i ich konsekwencje w Europie i na świecie w XVI w. (kolonizacja, niewolnictwo, renesans, reformacja).</i>	Renaissance Leonardo da Vinci Reformation Geschichte der Sklaverei	Praca z mapą: wielkie odkrycia geograficzne, trasy odkrywców, podział kolonii (por. Geografia). Historia niewolnictwa. Życie i twórczość Leonarda da Vinci. Najwięksi artyści renesansu. Architektura renesansu. Renesans w Polsce i w Niemczech.
<i>Poznajemy życie w Europie i Polsce w XVII w. (bitwa pod Wiedniem).</i>	Barock/Musik Barock/Architektur/Garten/Design	Spojrzenie na bitwę pod Wiedniem oczami Austriaków.
<i>Dowiadujemy się, co myśleli ludzie w Europie w XVIII wieku (oświecenie).</i>	Aufklärung	

<i>Poznajemy historię (*): wojny z krzyżakami, panowanie Sasów, rozbiory, I i II wojna światowa, faszyzm, nazizm.</i>	Bitwa pod Grunwaldem Malbork Rozbiory Polski Die Sassen I Die Sassen II Umgang mit der Nazi-Vergangenheit Wie entsteht Faschismus? Wie entsteht Nationalsozialismus?	Spojrzenie oczami krzyżaków, Saksończyków, Prusaków, Austriaków, Niemców.
--	--	--

Tabela 4: Wiedza o społeczeństwie (klasa 8)		
<i>Dowiadujemy się, czym jest Unia Europejska..</i>	Europäische Union Europa im Unterricht	Historia Unii Europejskiej. Polska i Niemcy w Unii Europejskiej. Instytucje unijne. Programy unijne.
<i>Poznajemy prawa człowieka i prawa dziecka</i>	Kinderrechte Film: Kinderrechte - erklärt für Kinder ab 8 Jahren Menschenrechte Film: Menschenrechte in drei Minuten erklärt	Prawa człowieka oczami ósmoklasisty. Prawa człowieka a prawa dziecka.

Tabela 5: Przyroda (klasa 4) i Biologia (klasy 5-8)		
<i>Poznajemy przyrodę: orientujemy się w terenie, wyznaczamy kierunki świata, obserwujemy Słońce, obserwujemy pogodę,</i>	Wo geht die Sonne auf?, Himmelsrichtungen (E-Book W. Wertenbrock: 55 Stundeneinstiege, S. 36)	Budujemy kompas i sprawdzamy go w czasie wycieczki do lasu, na wieś, czy w pobliżu szkoły.

<i>pracujemy z mapą.</i>		
<i>Poznajemy elementy przyrody ożywionej i nieożywionej.</i> <i>Obserwujemy przyrodę.</i> <i>Dowiadujemy się, jakie są stany skupienia.</i>	Kennzeichen des Lebendigen entdecken E-Book W. Wertenbrock: 55 Stundeneinstiege, S. 28 Wasserkreislauf - Karta pracy Zustandsformen des Wassers – Tekst	Naturdetektive untersuchen das Leben im Wasser.
<i>Dowiadujemy się, jak przeprowadzać eksperymenty.</i>	Kinder experimentieren - Materialien für Lehrer	
<i>Dowiadujemy się, jak jest zbudowany organizm człowieka.</i> <i>Dowiadujemy się, jak odbieramy wiadomości ze świata przez organizm ludzki: narządy i zmysły.</i>	Das menschliche Auge - Funktionen und Schutz karta pracy Die fünf Sinne - karty pracy Zunge und ihre Geschmacksrichtungen - Tekst, materiały wizualne. Piosenka Kopf, Schulter, Knie und Fuß Einzelne Sinnesorgane Karty pracy Skóra: ćwiczenia interaktywne: Unsere Haut: Aufbau und Aufgaben der Haut interaktiv entdecken	Projekt: Ciało. Budujemy ścieżkę wrażeń z różnymi stacjami. Temat projektu: dlaczego mamy skórę i czy można ją czymś zastąpić?
<i>Dowiadujemy się, jak się zmieniamy w okresie dojrzewania.</i> <i>Dowiadujemy się, jak dbać o ciało, jaki tryb życia jest zdrowy, jak się należy zdrowo odżywiać.</i>	Zestaw materiałów do tematu: Körperteile des Menschen Das Skelett Film Der Body-Check Eine Reise durch deinen Körper	Zbadaj: Dlaczego mamy mózg i jak on się rozwijał w historii ludzkości?

	Wie funktioniert Verdauung beim Menschen Warum haben Menschen Haare?	
<i>Dowiadujemy się o niebezpieczeństwach w moim otoczeniu, uszkodzeniach ciała, chorobach zakaźnych, uzależnieniach.</i>	Verantwortungsvoller Umgang mit chemischen Produkten: Materialien für Lehrer Können Sie mir helfen? Wie kann man Infektionskrankheiten vorbeugen? Materialien für den Lehrer	
<i>Dowiadujemy się, jakie są różnice pomiędzy wirusami i bakteriami.</i>	Viren und Bakterien - was uns krank machen kann	
<i>Dowiadujemy się, czym jest COVID-19 i jak się przed nim uchronić.</i>	Was das Coronavirus ist und wie wir uns vor ihm schützen können. Coronavirus. Warum hilft es, wenn alle schulfrei haben. Coronavirus - Arbeitsblatt	Projekt: Wymyślamy nowe urządzenia, które pomogą lekarzom i innym służbom w walce z koronawirusem i opisujemy je.
<i>Dowiadujemy się, jak jest zbudowana komórka zwierzęca i roślinna.</i> <i>Dowiadujemy się, jakie wspólne cechy posiadają organizmy.</i>	Eigenschaften von Tieren und Lebewesen im Detail Tekst dla nauczyciela Kennzeichen des Lebendigen (E-Book W. Wertenbrock: 55 Stundeneinstiege, S. 28) Komórka: Woraus bestehen Lebewesen?	
<i>Poznajemy organizmy żyjące na lądzie.</i>	Tierreferat - Tipps, wie man ein Tier vorstellt Tierbehausungen Gedicht über Tiere	Zbadaj świat wilków i dowiedz się, czy są one niebezpieczne dla człowieka. Temat projektu: Jakie zwierzęta potrzebują pomocy

	Tiere - allgemein	ze strony człowieka? Jak im pomagamy w Polsce a jak w Niemczech?
<i>Dowiadujemy się, jakie organizmy żyją w wodzie.</i>	Teichzonen - liczne materiały dydaktyczne Wie sehen Fische aus - karta pracy Zestaw materiałów dydaktycznych: Tiere im Salzwasser	
<i>Dowiadujemy się, co to jest fotosynteza oraz jakie ma ona znaczenie dla organizmów żyjących.</i>	Wie läuft die Photosynthese in den Bäumen ab?	
<i>Poznajemy rolę roślin nagonasiennych i okrytonasiennych w przyrodzie i dla człowieka.</i>	Welche Pflanzen sind wichtiger? Nacktsamer oder Bedecktsamer?	Projekt: Jakie rośliny są zagrożone w Polsce a jakie w Niemczech? Które rośliny znajdują się w Polsce pod ochroną, a które w Niemczech?
<i>Dowiadujemy się, jaka jest systematyka zwierząt i jakie są charakterystyczne cechy poszczególnych grup.</i>	Wie trinken Bäume? Wie teilt die Biologie die Tiere ein? Was verbindet alle Lebewesen? Tiere in Mecklenburg-Vorpommern	Projekt: Jakie zwierzęta w Polsce i Niemczech są zagrożone wymarciem? Projekt: Najbardziej pożyteczne insekty.
<i>Dowiadujemy się, jakie zwierzęta zamieszkują nasz region i region sąsiada.</i>	Zoo in Ueckermünde	Które zwierzęta posiadają oba obywatelstwa: polskie i niemieckie? Gdzie wolałbyś żyć w Polsce czy w Niemczech? Odpowiedz na to pytanie z perspektywy ptaka, żaby i wilka.

<i>Dowiadujemy się, jak człowiek wpływa na różnorodność biologiczną ekosystemów.</i>	Was ist ein Ökosystem? Arten von Ökosystemen	Uczniowie nagrywają film na temat: Zwierzęta, ich przestrzeń życiowa i znaczenie dla ekosystemu. Uczniowie organizują quiz na temat ekosystemów.
<i>Dowiadujemy się, jak chronić przyrodę.</i>	Warum sterben die Bienen?	Projekt: <i>Jak można chronić ekosystemy?</i> Projekt: Pszczółka Maja opowiada o swoim życiu. Czy ono jest rzeczywiście tak szczęśliwe jak w znanej piosence?
<i>Eksperymentujemy.</i>	Experimente für Kinder: Tipps & Anleitungen - [GEOLINO]	Przeprowadzamy różne eksperymenty, np. budujemy hotel dla owadów, karmnik dla wiewiórek, zakładamy ogród w słoiku itd.

Tabela 6: Geografia (klasy 5-8)

<i>Dowiadujemy się, jak Ziemia usytuowana jest w Układzie Słonecznym, poznajemy strefy oświetlenia Ziemi.</i>	Diverse Materialien zum Thema: Bewegungen der Erde, Beleuchtungszonen. Diverse Materialien zum Thema: Sonnensystem.	Budujemy model Układu Słonecznego.
<i>Poznajemy strefy klimatyczne i krajobrazowe Ziemi, jej lądy i oceany.</i>	Klimazonen - ein Arbeitsblatt Die Erde - Klima, Vegetation, die Jahreszeiten - Film Regenwald - Arbeitsblätter Merkmale tropischer Regenwälder	Praca z mapą: wielkie odkrycia geograficzne, trasy odkrywców, podział kolonii (por. Historia) Klimazonen - Teams bereiten Stationen zu jeder Klimazone vor Collage - w jakiej strefie klimatycznej chciałbyś mieszkać i dlaczego?

Poznajemy najbardziej zaludnione kraje świata.	Wir erstellen Bevölkerungspyramiden mit Excel	Sporządź plakat na temat prognozy zaludnienia na świecie i skomentuj go.
Poznajemy problemy niektórych rejonów świata takiej jak: głód i niedożywienie ludności.	Unterernährung - diverse Materialien	Organizujemy debatę na temat niedożywienia ludzi na świecie. Każdy z uczestników spisuje pomysły wyjścia z kryzysu oraz wypowiada się na ten temat. Na plakacie zostają zebrane wszystkie proponowane rozwiązania.
Dowiadujemy się, co to są katastrofy naturalne, np. powódzie, tornada i cyklony tropikalne w Ameryce Południowej czy trzęsienia ziemi.	Ursachen und Folgen des Klimawandels - Film Ursachen und Folgen der Überschwemmungen - Arbeitsblatt Ursachen des Hochwassers - Arbeitsblatt 2 Wiederholungs-LÜK zum Thema „Naturgewalten“	Spotkanie i wywiad z ekspertami.
Pogłębiany wiedzę na temat Europy i najbliższego sąsiada: Niemiec.	Deutschland im Überblick Ist die europäische Gesellschaft überaltert?	
Poznajemy krajobraz najbliższej okolicy, krajobraz regionu sąsiada, krajobraz wielkomiejski na przykładzie stolic Polski i Niemiec. Poznajemy jak współpracujemy z najbliższym sąsiadem: relacje Polski z Niemcami, przykłady współpracy, euroregiony, wspólne działania dla rozwoju gospodarki, turystyki, handlu, regiony turystyczne w Polsce i w Niemczech.	Landschaft in Mecklenburg-Vorpommern	Wideokonferencja: polscy uczniowie przygotowują dla uczniów niemieckich quiz z zakresu "Krajobrazy w Meklemburgii", a niemieccy uczniowie dla polskich pytania z zakresu "Krajobraz na Pomorzu". Projekt: <i>Meine Euroregion</i>. Projekt jest realizowany we współpracy z różnymi instytucjami administracji, oświaty, kultury czy przemysłu.

<i>Poznajemy ukształtowanie powierzchni w Europie, skutki zlodowaceń, strefy klimatyczne.</i> <i>Poznajemy rzeki w Polsce, Niemczech i Europie.</i>	Reliefkarte von Europa Klimazonen in Europa Flüsse in Europa Quiz Geolino: Stadt, Land, Fluss	Projekt artystyczny: <i>Ich lebe in der Eiszeit.</i> Projekt: Jak wykorzystuje się rzeki w moim regionie i w regionie mojego sąsiada?
<i>Utrwalamy wiedzę na temat podziału politycznego Europy, przebiegu granic w Europie.</i>	Länder und Grenzen in Europa	
<i>Poznajemy, jakie gałęzie przemysłu rozwijają się u naszego sąsiada.</i>	Die Sammlung von Bildern zum Thema: Industrie	
<i>Utrwalamy wiedzę na temat roli Unii Europejskiej w przemianach gospodarczych i społecznych Europy.</i>	Die Europäische Union einfach erklärt - Film Europäische Union - kindgerecht erklärt - Film	
<i>Zastanawiamy się, jak zróżnicowana jest ludność w Europie i jakie są migracje ludności.</i>	Unterrichtsmaterialien zum Thema Flüchtlinge	Projekt: Migracja - opowiadamy historie ludzi. Migration - Wir erzählen Geschichten
<i>Zastanawiamy się, jak chronić Morze Bałtyckie.</i> <i>Poznajemy skutki zanieczyszczenia środowiska i zastanawiamy się, jak temu zapobiec.</i>	Diverse Materialien zum Thema: Umweltschutz	Projekt ekologiczny. Robot RaSa uczy dzieci na temat odpadów. Viele Materialien und Projektideen zum Thema Umweltschutz.

Tabela 7: Chemia (klasy 7-8)		
<i>Dowiadujemy się, jaka jest budowa atomu i gdzie wykorzystywana jest wiedza o</i>	Das Atom: Aufbau und Grundbegriffe	

atomie.		
<i>Dowiadujemy się, jakie właściwości posiada woda i jaka jest jej rola w przyrodzie.</i>	Wieso, weshalb, warum ist Wasser so wichtig.	Projekt: Próbuje oszacować ilość zużywaną wody.
<i>Dowiadujemy się, co to są elektrolity i jak przygotować napój izotoniczny.</i>	Isotonisches Getränk selber machen	
<i>Dowiadujemy się, w jaki sposób człowiek zanieczyszcza powietrze i jak temu zapobiegać.</i>	Umwelt macht Schule	Wideo konferencja pomiędzy dwoma klasami: Co robią uczniowie w Niemczech i w Polsce dla swojego środowiska?
<i>Dowiadujemy się, co to są kwasy i jaka jest ich rola w życiu codziennym.</i>	Welche Säuren benutzen wir im Alltag?	
<i>Dowiadujemy się, co to są sole i jaka jest ich rola w życiu codziennym.</i>	Wozu kann man Salz im Alltag benutzen?	
<i>Poznajemy substancje o znaczeniu biologicznym (tłuszcze, białka, sacharydy)</i>	Unterrichtsstationen: Fette, Eiweiße, Kohlenhydrate Lebenswichtige Inhaltsstoffe: Fette, Eiweiße, Kohlenhydrate	
<i>Uczymy się sporządzać prosty środek czyszczący do użycia w gospodarstwie domowym.</i>	Wir stellen selber einen natürlichen Haushaltsreiniger zusammen	Sporządzamy naturalny środek czyszczący do kuchni i łazienki.
<i>Eksperymentujemy.</i>	Experimente für Kinder: Tipps & Anleitungen - [GEOLINO]	Przeprowadzamy różne eksperymenty chemiczne, np. produkujemy mydło z kasztanów, eksperymentujemy z solą kuchenną, hodujemy kryształ z cukru itd.

Tabela 8: Fizyka (klasy 7-8)		
<i>Dowiadujemy się, z jaką prędkością poruszają się różne pojazdy.</i> <i>Obliczamy, w jakim czasie pokonamy odległości pomiędzy różnymi miejscami w Niemczech i w Polsce.</i>	Gleichförmige Bewegung	Sporządzamy plakat: dozwolone prędkości w Niemczech i w Polsce.
<i>Dowiadujemy się, dlaczego statki mogą pływać.</i>	Wieso können Schiffe schwimmen können?	Wycieczka do stoczni jachtowej w Greifswaldzie.
<i>Poznajemy komety.</i>	Animationsfilme 'Kometen': die Mission der Raumsonde Rosetta im Märchenstil	Dokumentujemy przebieg misji badawczej sondy kosmicznej Rosetta.
<i>Eksperymentujemy.</i>	Experimente für Kinder: Tipps & Anleitungen - [GEOLINO] Budujemy lampę lawową: Lavalampe selber bauen: Anleitung zum Nachbasteln - [GEOLINO]	Przeprowadzamy różne eksperymenty, np. budujemy wulkan z użyciem proszku do pieczenia, zamrażamy bańki mydlane, budujemy klimatyzator, lampę lawową itd.

Tabela 9: Matematyka (klasy 4-8)		
<i>Mierzymy długości odcinków.</i>	Wie messen wir? - Längenmaße Längen messen und umrechnen	
<i>Powiększamy wiedzę na temat prostokątów i kwadratów i wielokątów.</i>	Wir spielen Dominospiel zu den Grundformen der Geometrie Wir machen Puzzle mit geometrischen Formen Wie sortieren wir Vierecksarten nach ihren Eigenschaften? Haus der	Sporządzamy grę Memory do tematu: Figury geometryczne. Zabawa: Ile figur geometrycznych widzisz w swoim pobliżu? Praca w grupach: uczniowie przygotowują stacje na temat figur geometrycznych dla

	Vierecke Trapez - Flächeninhalt berechnen	swoich koleżanek i kolegów.
<i>Potrafimy liczyć ułamki zwykłe i ułamki dziesiętne.</i>	Bruchrechnung Was ist ein Bruch? Dezimalbrüche Dezimalbrüche Arbeitsblatt	
<i>Zdobywamy wiedzę o bryłach geometrycznych.</i>	Wortspeicher: Formen Geometrische Körperformen 3D-Körper Eigenschaften Wir benennen und ordnen geometrische Körper Würfel - die Oberfläche berechnen Seria Filmów na Youtube: Lehrer Schmidt	
<i>Dowiadujemy się, gdzie wykorzystujemy obliczenia procentowe</i>	Prozentrechnungen	Projekt: Uczniowie przeprowadzają ankietę w swojej klasie, której wyniki podają w procentach. Tematem ankiety mogą być języki obce nauczane w mojej szkole. Podobną ankietę można przeprowadzić w zaprzyjaźnionej klasie partnerskiej w Niemczech.
<i>Poznajemy twierdzenie Pitagorasa.</i> <i>Liczymy pola wielokątów.</i>	Satz des Pythagoras - viele online-Aufgaben für Schüler Zusammengesetzte Flächen berechnen	Zróbcie szkic waszej szkoły marzeń i obliczcie jej powierzchnię. Zadanie domowe: Berechne die Fläche deiner Wohnung und erkläre, wie du das gemacht hast.
<i>Sporządzamy proste diagramy</i>	Wir erstellen ein einfaches	Prezentacja Powerpoint na

<i>i wykresy.</i>	Kreisdiagramm Wir erstellen ein einfaches Streifendiagramm Wir erstellen ein Excel-Diagramm	temat Polska i Niemcy w liczbach i diagramach. Prezentacja Powerpoint na temat: Województwo Pomorskie oraz Land Mecklenburg-Vorpommer w liczbach i diagramach.
<i>Wykonujemy proste obliczenia kalendarzowe na dniach tygodnia, miesiącach, latach.</i>	Würfelspiel zum Jahreskalender	
<i>Obliczamy długość drogi przy danej prędkości i czasie, prędkości przy danej drodze i czasie, czasu przy danej prędkości i drodze.</i>	Wir berechnen die Strecke, Geschwindigkeit und Zeit	Sporządzamy rozkład jazdy pociągów pomiędzy różnymi miejscowościami w Polsce i w Niemczech.

Tabela 10: Technika (klasy 4-6)		
<i>Uczymy się zachowywać bezpiecznie w życiu codziennym</i> <i>Uczymy się zachowywać bezpiecznie podczas wycieczek pieszych i rowerowych</i> <i>Uczymy się zachowywać bezpiecznie na wakacjach, na kąpieliskach i w lesie</i>	Fahrradausrüstung: Fahrradausrüstung - Diese 7 Dinge sollte jeder Radfahrer haben Verkehrszeichen: Verkehrsschilder: Verkehrszeichen und ihre Bedeutung Verkehrsregeln für Kinder (einfach erklärt): http://www.vkwodw.de/Tipps/Regeln.htm Quiz Verkehrsregeln: Wissenstest: Radfahren - [GEOLINO] Bezpieczne wędrowanie: Wandern für Anfänger: 10 unverzichtbare Tipps Bezpieczna droga do szkoły:	Przygotowujemy kurs pierwszej pomocy. Planujemy wycieczkę szkolną. Przygotowanie do egzaminu na kartę rowerową (uzupełniająco).

	Ratgeber: Sicherheit auf dem Schulweg und im Straßenverkehr- myToys	
<i>Dowiadujemy się, na czym polega pierwsza pomoc.</i>	Pierwsza pomoc dla dzieci: Erste Hilfe einfach erklärt Lernen und Gesundheit: Erste Hilfe	
<i>Uczymy się zachowywać bezpiecznie w domu.</i>	Sicherheit zu Hause: Unfallprävention für Kinder im Haushalt	Projektujemy wymarzony bezpieczny dom.
<i>Poznajemy zasady zachowania się przy stole.</i>	Tisch decken: Tisch richtig decken: Tipps für Kinder	Przygotowujemy posiłek dla klasy / rodziców, nakrywamy do stołu, przygotowujemy ozdoby na stół, przygotowujemy ulubione potrawy.
<i>Eksperymentujemy.</i>	Experimente für Kinder: Tipps & Anleitungen - [GEOLINO]	Przeprowadzamy różne eksperymenty, np. budujemy hotel dla owadów, karmnik dla wiewiórek, budujemy lampiony itd.
<i>Poznajemy wynalazki, urządzenia i ich historię.</i>	Prąd i urządzenia elektryczne: Kinderseite Strom Historia pralki: Vom Brett zur sprechenden Maschine Waschmaschine 4 wielkie wynalazki chińskie: Vier große Erfindungen des alten Chinas 10 największych wynalazków niemieckich: Die Top 10 der wichtigsten deutschen Erfindungen Wynalazki techniczne w	Prezentacja (multimedialna) lub wystawa: Największe wynalazki Chińczyków. Prezentacja (multimedialna) lub wystawa: Największe wynalazki niemieckie Badamy budowę i zasady działania wybranych wynalazków z życia codziennego np.: długopisu; dokumentujemy przebieg badania.

	codziennym życiu – długopis: Technische Entdeckungen im Homeoffice – der Kugelschreiber	
<i>Uczymy się korzystać z urządzeń technicznych w sposób ekologiczny</i>	Wie kommt eigentlich der Strom in die Steckdose? Energiespar-Tipps Energiesparen-einfach erklärt	Plakat: jak oszczędnie korzystać z urządzeń domowych.

Tabela 11: Edukacja dla bezpieczeństwa (klasa 8)

<i>Uczymy się, jak nieść pierwszą pomoc w różnych sytuacjach życiowych.</i>	Pierwsza pomoc: Lernen und Gesundheit: Erste Hilfe Pierwsza pomoc w przypadku ataku serca: Reanimation - Sie können nicht falsch machen Pierwsza pomoc przy wyziębieniu: Wie Sie Unterkühlungen und Erfrierungen erkennen und behandeln	Przygotowujemy i przeprowadzamy kurs pierwszej pomocy.
<i>Poznajemy potencjalne zagrożenia i uczymy się reagować (hałas, stres, zdrowy styl życia, zdrowe odżywianie, agresja, uzależnienia i in.).</i>	DGUV LUG: Lernen und Gesundheit np. Prewencja uzależnień i przemocy w szkole: Lernen und Gesundheit: Sucht- und Gewaltprävention Redukcja stresu: Lernen und Gesundheit: Stresskompetenz/ Arbeitsorganisation Hałas: Lernen und Gesundheit: Lärm	Przygotowujemy kampanię reklamową, której celem jest przekazanie wiedzy na temat ochrony przed zagrożeniami dla dzieci i młodzieży, np. hałasem, przemocą, uzależnieniami, lub promujące bezpieczne i prozdrowotne zachowania (reklama społeczna, <i>public service announcement</i>).
<i>Uczymy się zachowywać w sytuacjach zagrożenia.</i>	Verhalten im Katastrophenfall: Selbstschutz im Katastrophenfall	Sporządzamy plakat na temat: Zasady zachowania podczas katastrof naturalnych.

<i>Dowiadujemy się, czym jest COVID-19 i jak się przed nim uchronić.</i>	<u>Was das Coronavirus ist und wie wir uns vor ihm schützen können.</u> <u>Coronavirus. Warum hilft es, wenn alle schulfrei haben.</u> <u>Coronavirus - Arbeitsblatt</u>	Przygotowujemy kampanię reklamową, której celem jest przekazanie wiedzy na temat ochrony przed Coronawirusem (reklama społeczna, <i>public service announcement</i>).
---	---	--

Przykładowy konspekt lekcji

Unterrichtsthema: Schnecken

Der Unterricht ist eine Vorbereitung zum Anschauen der Kika-Reportage: „Schneckenkönig gesucht“.

Doku zu finden auf: <https://www.youtube.com/watch?v=Mqy4CC6J5Ik>

Zielgruppe: Schüler der Klassen 4-6

Unterrichtsziele

Grobziele

1. das Wissen um das Leben der Schnecken erweitern und festigen;
2. die Vorbereitung auf das Anschauen einer authentischen Reportage über Schnecken;

Feinziele

Kognitive Ziele

1. Schüler können Objekte bestimmten Kategorien zuordnen z.B.
Nacktschnecken → Gehäuseschnecken
Tiere, die kriechen → Tiere, die nicht kriechen
Tiere, die sich in ihrem Gehäuse verstecken können → Tiere, die sich nicht in ihrem Gehäuse verstecken können
2. Schüler können analysieren: Womit unterscheiden sich die Gehäuseschnecken von den Nacktschnecken.
3. Schüler können ausführliche Antworten auf folgende Fragen erteilen:
Wie sieht eine Schnecke aus?
Aus welchen Körperteilen besteht eine Schnecke?
Wie erkunden Schnecken die Welt?
Wo leben Schnecken?
Welche zwei Schneckenarten kann man unterscheiden? (Gehäuseschnecken und Nacktschnecken)

Wie bewegt sich eine Schnecke?

Haben Schnecken irgendwelche Feinde? (Die Schnecke hat viele Feinde. Elstern, Drosseln, Füchse, Maulwürfe, Frösche, Kröten, Mäuse und Igel bedrohen das Leben der Schnecke)

Sprachliche Ziele

1. In Bezug auf Hörleistungen der Schüler:

- Schüler verstehen die Hauptinformationen über Schnecken: über ihren Bau und ihre Sinnesorgane.
- Sie entnehmen den Hörtexten Informationen, wie die Schnecken sehen, tasten, atmen und kriechen.

2. In Bezug auf Sprechleistungen der Schüler

- Schüler können sagen, aus welchen Organen/Teilen Schnecken gebaut sind.
- Schüler können sagen, wie die Schnecken sehen, tasten, atmen und sich bewegen.
- Schüler können zwei Grundtypen der Schnecken nennen.
- Schüler können sagen, wie die am meisten in Polen verbreitete Schnecke heißt.
- Schüler können sagen, welche Feinde Schnecken haben.

3. Wortschatz, den die Schüler lernen sollen: *die Schnecke, -n/ weich/ Weichtiere/ die Rille, n/ der Fühler, - / die Kriechsohle,-n/ der Feind, -e/, das Gehäuse, die Gehäuse/ die Gehäuseschnecke/ die Nacktschnecke/ Weinbergschnecke/ kriechen/ tasten/ sehen/sich verstecken/ der Maulwurf/ der Igel/ die Elster/ die Kröte*

Affektive Ziele

- Förderung der Zusammenarbeit der Schüler

Motorische Ziele

- Förderung des Gleichgewichtssinnes der Schüler

Unterrichtsphasen

	Lehr- und Lernaktivitäten	Bemerkungen	Lehrmaterialien
Vorentlastungsphase (im Klassenraum oder draußen)	Spielerische Aktivitäten: 1. Blinde Kuh 2. Tastspiel mit Sack: was kann man hier ertasten? Der Lehrer* wiederholt immer wieder die Frage: <i>Ist das weich oder hart?</i> 3. Für kleinere Kinder: ein Kriech-Wettbewerb.	Im Fokus stehen Wörter <i>tasten, ertasten</i> ; mehrmaliges Wiederholen dieser Wörter beim Spielen: <i>Wen hast du gerade ertastet?</i> Im Fokus steht das Wort <i>ertasten (wymacać, wyczuć)</i> Der Fokus liegt auf den Wörtern <i>weich</i> und <i>hart</i> Im Fokus steht das Wort <i>kriechen (pełzać)</i>	ein Kopftuch, ein Schal ein Sack, eine Stofftasche, einige Gegenstände wie: Maskottchen, Bauklötze, Stoffbälle, ein Bleistift, ein Lippenstift usw.
Einführung des neuen Lehrmaterials (im Garten, im Wald, möglicherweise die Benutzung eines Terrariums)	Lehrer stellt die Frage: <i>Wo sind wir?</i> und greift Antworten auf: <i>im Wald, im Garten, auf dem Rasen, unter dem Baum, unter dem Busch /Strauch/am Fluß/ auf der Wiese usw. /</i> Der Lehrer schüttelt eine Dose (mit Gehäusen von Schnecken) und stellt die Frage: <i>Ich habe hier einige Tiere/einige Teile der Tiere. Was meint ihr? Welche Tiere sind das?</i> (Falls der Unterricht draußen stattfindet, bekommen die Schüler den Auftrag eine Schnecke zu finden, sie	Im Fokus steht das Wecken des Interesses von Kindern.	eine Dose mit Gehäusen von Schnecken Bilder von Schnecken/ Feinden der Schnecken/ ein Umriss einer Schnecke mit deutlich zu sehenden Organen

	vorsichtig auf ein Blatt zu setzen und in die Mitte des Kreises zu legen). Danach stellt der Lehrer folgende Fragen: <i>Wie sieht eine Schnecke aus?</i> <i>Aus welchen Körperteilen besteht eine Schnecke?</i> <i>Wie erkunden Schnecken die Welt?</i> <i>Wo leben Schnecken?</i> <i>Welche zwei Schneckenarten kann man unterscheiden? (Gehäuseschnecken und Nacktschnecken)</i> <i>Wie bewegt sich eine Schnecke?</i> Kinder betrachten die Schnecken (mit Lupen) und beantworten die Fragen (ggf. auf Polnisch). Lehrerin greift die Antworten auf, ergänzt sie, wiederholt mehrmals die für den Kontext relevanten Worte.	Kinder betrachten die Gehäuse von Schnecken. Die Lehrerin kommt auf einzelne Kinder zu und führt mit ihnen ein Gespräch.	
Festigung des Lehrstoffs Teil I	Der Lehrer legt das Bild von einer Schnecke in die Mitte des Klassenraumes. Kinder kommen auf das Bild zu, zeigen die Organe der Schnecke und beantworten die Fragen des Lehrers: <i>Wozu dienen die Augen? / zum Sehen</i> <i>Wozu dienen die Fühler?/ zum Ertasten und zum Riechen</i> <i>Wozu dient die Kriechsohle/zum Kriechen</i> <i>Wozu dient der Mund? zum Essen/ Fressen</i>	Wenn Kinder im Stande sind, diese Fragen selbständig zu formulieren, sollten sie das anschließend machen.	das Bild einer Schnecke
Festigung des Lehrstoffs Teil II	1.An der Tafel werden Aufschriften: <i>Gehäuseschnecken und Nacktschnecken</i> angeheftet. Kinder nehmen ein Bild in die Hand und ordnen es	Möglicherweise in kleineren	Bilder von Nacktschnecken und Gehäuseschnecken

	einer richtigen Kategorie zu. Dabei sagen sie: <i>Das ist eine Gehäuseschnecke. Das ist eine Nacktschnecke.</i> 2.Kinder beantworten die Frage: <i>Wodurch unterscheiden sich Gehäuseschnecken von den Nacktschnecken?</i>	Gruppen. Lehrerin bereitet dann viele Kartensets vor.	
Festigung des Lehrstoffs - Teil III	Der Lehrer stellt Fragen: <i>Welche Tiere kriechen? Kann eine Katze kriechen? Kann ein Krokodil kriechen?</i> Kinder bekommen Kartensets und wählen Bilder nur dieser Tiere aus, die kriechen. Der Lehrer stellt folgende Fragen: <i>Welche Tiere ertasten die Welt mit den Fühlern? Haben Schmetterlinge Tastfühler? Haben Tastfühler?</i> Kinder bekommen Kartensets und wählen Bilder nur dieser Tiere aus, die die Welt mit Fühlern ertasten. Lehrer stellt die Frage: <i>Welche Tiere verstecken sich in ihrem Gehäuse?</i> Kinder bekommen Kartensets und wählen Bilder nur dieser Tiere aus, die sich in ihrem Gehäuse verstecken können.	Der Fokus liegt auf dem Verstehen des Wortes <i>kriechen.</i> Der Fokus liegt auf dem Verstehen der Wörter: <i>tasten und Fühler</i> Der Fokus liegt auf dem Verstehen der Wörter: <i>sich verstecken</i> und <i>das Gehäuse.</i>	Schnecke/Schlange/ Robbe/ Katze/ Regenwurm/ Echse, Krokodil/ Reh/ Vogel Delfin/ Marienkäfer/Schmetterling/ Maikäfer/ Vogel/Schlange/ Schildkröte/Schnecke/Muscheln/ Fische/ Achtfüßer/Regenwurm
Kontrolle der Aneignung	Kinder basteln eine Schnecke. Auf der Schnecke		

des Lehrstoffs	sollten alle besprochenen Teile deutlich erkennbar sein. Der Lehrer kommt auf Schüler zu und stellt verschiedene Fragen, zum Beispiel: <i>Wo hat deine Schnecke das Atemloch?</i> <i>Wo hat deine Schnecke die Kriechsohle?</i> <i>Wo ist...</i> <i>Zeig mal bitte</i> <i>Was bastelst du gerade?</i>	Die Schnecke ist ein Teil einer größeren kollektiven plastischen Arbeit, die die Kinderteams zum Schluss des Projektes erstellen.	
	Alternativ: Partnerdiktat Ein Kind diktiert einige Wörter oder einige Sätze über Schnecken (2-3 Sätze, je nachdem wieviel Zeit wir haben und wie gut Kinder lesen und schreiben können). Falls nötig, hilft das Kind seinem Schulkameraden/seiner Schulkameradin ein Wort richtig zu schreiben. Dann tauschen sie die Rollen.		
Abschluss	Abschluss: ein Wettbewerb Auf dem Fußboden wird aus einer langen Schnur eine Schnecke gebildet. Kinder sollten auf einem Fuß bis zur Mitte der Schnecke springen, ohne dabei die Schnur zu berühren.		eine Schnur/ eine Wäscheleine/ ein Bindfaden

* Selbstverständlich sind immer beide Geschlechter gemeint.`

5. Materiały dydaktyczne

Odpowiednio przygotowany materiał dydaktyczny wysokiej jakości stanowi nieodzowny element programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym. Materiał ten może być bardzo różnorodny. Składają się nań:

- Podręczniki do nauki języka niemieckiego jako obcego – program nie rekomenduje żadnego wybranego podręcznika lub serii podręczników do wykorzystania w procesie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada. Decyzja o tym, który podręcznik wybrać, należy do nauczyciela.
- Utwory literackie i inne teksty kultury – program proponuje intensywne wykorzystanie wybranych tekstów literackich i innych tekstów kultury na zajęciach języka niemieckiego – propozycje wykorzystania takich tekstów na lekcji znajduje się w rozdz. 4, zaś lista proponowanych lektur - w bibliografii.
- Materiały dodatkowe, takie jak m.in. strony internetowe, artykuły prasowe, ulotki, gazetki i prospekty reklamowe, katalogi, karty dań, ogłoszenia, programy telewizyjne itd. – program promuje jak najszerze wykorzystanie materiałów dodatkowych: autentycznych, dydaktyzowanych i dydaktycznych (por. poniżej), zarówno podczas zajęć języka niemieckiego, jak i zajęć przedmiotów niejęzykowych (w oddziałach dwujęzycznych i nie tylko) oraz projektów międzyprzedmiotowych. Przykłady wykorzystania materiałów dodatkowych wraz z propozycjami tematów do realizacji w języku niemieckim znajdują się w rozdz. 4.

Zgodnie z założeniami programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym rozwój umiejętności komunikacyjnych uczących się musi odbywać się przede wszystkim na materiale sensownego dyskursu (Dakowska, 2001, 95 i n.). Pojęcie „sensownego dyskursu” nie odnosi się wyłącznie do tekstów oryginalnych, które zostały wytworzone przez rodowitych nadawców dla rodowitych odbiorców oraz których funkcja, treść, forma, ani kontekst nie zostały w żaden sposób zmienione lub dopasowane do potrzeb glottodydaktycznych (por. Grucza S., 2005, 75 i n.). Chodzi raczej o to, aby nie były to teksty w których zgromadzone zostały specjalnie dobrane struktury językowe, ilustrujące np. użycie jakiejś reguły gramatycznej lub słownictwo z danego zakresu tematycznego. Materiał nauczania „aby spełnić swoją funkcję dydaktyczną, [...] musi posiadać istotne z punktu widzenia struktury komunikacji własności dyskursu: zorientowanie na cel komunikacyjny, sensowną treść i plan komunikatu, porządkujący formy i funkcje językowe, koherencję na

poziomie treści i kohezję na poziomie form oraz odniesienie do sytuacji implikującej jakiegoś konkretnego nadawcę i adresata” (Dakowska, 2001, 86).

Materiał nauczania mogą stanowić zatem:

- **Teksty autentyczne**, tj. teksty przeznaczone dla rodowitych odbiorców, których forma językowa nie została zmieniona – nawet jeżeli są one wyjęte z oryginalnego kontekstu i pełnią inne funkcje komunikacyjne niż zamierzone przez oryginalnych nadawców (np. ogłoszenie o promocji, która już się zakończyła; oferta biura podróży, która nie jest już aktualna itd.). Teksty takie stanowią dla uczących się nie lada wyzwanie. Czas i wysiłek potrzebny na zrozumienie tekstu zależy od ilości występujących w nim „miejsz wadliwych” z punktu widzenia odbiorcy – nie tylko skomplikowanych konstrukcji składniowych, ale także wieloznaczności, czy braku koherencji lokalnej lub/i globalnej itp. (por. Rickheit i in. 2004). Można przyjąć, że takie „pułapki” czyhają na odbiorcę tekstu w języku obcym na każdym kroku. I choć większy wysiłek, jaki musi on poświęcić na zrekonstruowanie tekstu, może zaowocować lepszym zapamiętaniem jego treści i formy (por. Lamsfuss-Schenk, 2014), to należałoby zastanowić się nad tym, jakie istnieją sposoby ułatwienia uczącym się tego zadania i zastosować je.

Materiałem nauczania mogą, a nawet powinny stać się zatem także:

- **Teksty dydaktyzowane**, tj. teksty autentyczne, na których dokonano odpowiednich zabiegów glottodydaktycznych w celu umożliwienia lub ułatwienia uczącym się ich przetwarzania. Zabiegi te nie powinny być jednak przypadkowe i polegać jedynie na skracaniu, czy upraszczaniu wypowiedzi, ponieważ: *“Jeder Eingriff in einen Text ist ein Eingriff in seine innere Balance von Struktur und Semantik, der durchdacht und gekonnt ausgeführt werden muss”* (Krause, 1996, 62). Do celów dydaktycznych należy wykorzystać raczej rolę „strategicznych pozycji tekstowych” (por. Duszak, 1998, 128 i n.), np. pozycji otwarcia i zamknięcia tekstu, nagłówków, (śródy)tytułów itp. oraz „graficznej mapy tekstu” – podziału na akapity, wyróżnień w tekście, środków graficznych itp.

Do zabiegów dostosowywania tekstów autentycznych do możliwości poznawczych uczniów można zaliczyć między innymi (Dakowska, 2001, 135 i n.; por. też Groeben i Christmann, 1996, 80 i n.):

- ✓ kompresję, czyli strategię wzmocnienia istotnych informacji w tekście w postaci streszczenia, podsumowania, tzw. „zapowiedników”, czyli streszczeń akapitów, czy też za pomocą środków graficznych, np. tabel, wykresów, schematów itp.

- ✓ strategię eksponowania niektórych elementów tekstu poprzez zastosowanie podtytułów, śródtytułów, wytłuszczeń, różnych krojów czcionki, poprzez wydzielanie niektórych partii tekstu w ramkach itp.
- ✓ elaborację tekstu, czyli strategię wbudowywania dodatkowych informacji wyjaśniających treść tekstu, np. wyjaśnienie terminów, wykresy, mapki, ilustracje, teksty paralelne itp.
- ✓ selekcję, czyli strategię eliminacji z tekstu informacji zbędnych bez szkody dla jego autentyczności komunikacyjnej.

Materiał nauczania mogą stanowić ponadto:

- **Teksty dydaktyczne**, które zostały stworzone specjalnie dla potrzeb uczących się języka obcego, jednakże pod warunkiem, że teksty te są dla uczących się: przydatne z punktu widzenia ich potrzeb komunikacyjnych i poznawczych: treści, tematyki, terminologii, celu komunikacyjnego itd., ważne z punktu widzenia ich tożsamości, roli odbiorców w komunikacji masowej i indywidualnej oraz roli w procesie dydaktycznym, a także dostosowane do możliwości przetwarzania informacji przez uczących się z uwagi na poziom ich wiedzy (Dakowska, 2001, 133). Teksty takie spełniają warunki umożliwiające uczącym się rozwijanie umiejętności komunikacyjnych i strategii radzenia sobie z problemami poznawczymi: stanowią „pożywkę dla mechanizmu przetwarzania informacji” uczących się, służą zaspokojeniu ich ciekawości i uzupełnieniu ich wiedzy, skłaniają do refleksji i wymiany poglądów, zachęcają do podejmowania dalszych działań, nie tylko komunikacyjnych, oraz sprzyjają zapamiętywaniu przez nich maksimum informacji językowej – formy językowej tekstu i jego treści (Dakowska, 2001, 106 i 144; Butzkamm, 2002, 192).

Materiał nauczania powinien być skonstruowany tak, aby umożliwiał uczącym się rozwijanie umiejętności sprawnego wykorzystywania wszystkich dostępnych zasobów własnej wiedzy w sposób zintegrowany. Należy przy tym pamiętać, że ubóstwo kontekstu, podobnie jak ubóstwo treści w tekście, znacznie utrudnia, a czasem nawet wręcz uniemożliwia proces rekonstrukcji znaczenia i intencji komunikacyjnej tekstu (Dakowska, 2001, 90; por. też Srole, 1997, 105). Błędne jest przekonanie, że mała ilość materiału nauczania wiąże się z łatwością jego przyswajania, zaś trudności w procesie rozumienia tekstu wynikają jedynie z niedostatecznej znajomości gramatyki i słownictwa. Podobnie, jak na niższych etapach edukacyjnych, także w nauczaniu na pozostałych stopniach edukacyjnych niezmiennie ważną pozostaje zasada kontekstualizacji języka. Teksty wykorzystywane jako materiał dydaktyczny powinny być więc rozszerzone o bogaty materiał poglądowy ułatwiający zrozumienie przekazu. Nie należy lekceważyć znaczenia dla procesu rozumienia tekstu obecności

bogatego kontekstu także w postaci informacji graficznych i wizualnych (rysunki, mapy, tabele, schematy itp.).

Z zagadnieniem odpowiedniej prezentacji materiału nauczania wiąże się bezpośrednio problem jego progresji jako jednego z najważniejszych instrumentów sterowania procesem glottodydaktycznym. Z punktu widzenia celów programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym dla uporządkowania materiału nauczania może być zastosowana zarówno tzw. progresja gramatyczna (strukturalna), jak i tzw. progresja komunikacyjna (pragmatyczna). Pierwsza z nich zakłada selekcję i gradację elementów i form językowych według kryteriów morfosyntaktycznych, druga – według ich przydatności w procesie komunikacji językowej (Sikorska, 2003; Butzkamm, 2002). Możliwa jest również integracja obydwu rodzajów progresji.

Zasady porządkowania materiału nauczania wedle kryterium częstotliwości ich występowania w procesie komunikacji, np. czas *Perfekt* przed czasem *Präteritum*, przypadki rzeczownika w kolejności: *Nominativ*, *Akkusativ*, *Dativ*, *Genitiv* itd. są charakterystyczna dla podręczników do nauki języka niemieckiego jako obcego w podejściu komunikacyjnym. Natomiast progresja strukturalna materiału gramatycznego leży u podstaw konstruowania programu nauczania języka ojczystego (oraz starszych podręczników do nauki języków obcych, repetytoriów gramatycznych itp.), np. części mowy w kolejności: czasownik, rzeczownik, przymiotnik, przysłówki, rodzaje zdań: oznajmujące, pytające, rozkazujące, i części zdania: podmiot i orzeczenie (por. Ewa Horwath i Anita Żegleń, 2017, *Słowa z uśmiechem. Język polski. Nauka o języku i ortografia. Szkoła podstawowa: klasa 4*, Warszawa: WSiP). Przy wyborze rodzaju progresji materiału językowego należy wziąć pod uwagę fakt, iż uczący się, którzy uczestniczyli w programie nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada od etapu przedszkolnego, rozwinęli już bogatą wiedzę językową, nawet jeśli nie jest to wiedza eksplicytna (uświadomiona), np. o gramatyce języka niemieckiego. Na tej implicytnej (nieuświadomionej) wiedzy o języku (przede wszystkim wiedzy receptywnej) można, podobnie jak to się dzieje w przypadku uczniów nabywających wiedzę o systemie swojego języka ojczystego, bazować w procesie systematyzowania wiedzy o języku obcym.

6. Metody i techniki nauczania

Rozporządzenie MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej [...] (Dz. U. 2017 poz. 356) określa cele wychowawcze i edukacyjne polskiej szkoły. Szkoła powinna wyposażyć swoich uczniów w kompetencje, które umożliwią im sprostanie wyzwaniom, jakie niesie ze sobą postęp technologiczny, gospodarczy i polityczny współczesnego świata. Do

kompetencji tych należy między innymi: kompetencja zdobywania, przetwarzania i prezentacji wiedzy w oparciu o różne źródła informacji, umiejętności wyrażania i uzasadniania swoich poglądów i przekonań, umiejętności współdziałania (także: komunikowania) z innymi ludźmi, umiejętności krytycznego i kreatywnego myślenia oraz rozwiązywania problemów. Cele te dotyczą także nauczania języków obcych w szkole. Jak można łatwo zauważyć, wykraczają one dalece poza tradycyjne pojmowanie nauki języka obcego jako nabywania znajomości struktur gramatycznych i słownictwa. Tradycyjne metody nauczania ukierunkowane na rozwój wybranych umiejętności językowych, przede wszystkim kompetencji leksykalnej i gramatycznej oraz ortograficznej, należy rozszerzyć o metody i techniki wspierające rozwój wszystkich umiejętności komunikacyjnych uczących się, a także umiejętności niejęzykowych, które są niezbędne po to to, aby móc efektywnie uczestniczyć w procesie interakcji komunikacyjnej. Nie oznacza to, że techniki i ćwiczenia w nauczaniu języków obcych (tu: języka niemieckiego) nie mogą być ukierunkowane na zdobywanie wiedzy w zakresie form językowych. Podobnie jak materiał nauczania (por. rozdz. 5) powinien być skonstruowany tak, aby umożliwić uczącym się zgromadzenie rozległej wiedzy językowej i niejęzykowej potrzebnej w komunikacji, tak i zadania, które wykonują uczniowie podczas nauki języka niemieckiego, mogą być bardziej ukierunkowane na zrekonstruowanie treści tekstów, lub bardziej na opracowanie ich warstwy językowej. Jednakże uczący się od samego początku powinni mieć możliwość uczestniczenia w aktach komunikacyjnych, a więc stopniowego rozwoju swojej wiedzy językowej dzięki działaniom komunikacyjnym, nie wedle zasady *“learn now, use later”*, lecz *“use as you learn, learn as you use”* (Butzkamm, 2002, 113; por. też Glaudini Rosen i Sasser, 1997, 36; Eskey, 1997, 133; Bach, 2005, 19).

Założenia dydaktyczne i metodyczne programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada są zbieżne z założeniami podejścia komunikacyjnego w nauczaniu języków obcych, nauczania dwujęzycznego oraz zintegrowanego nauczania językowo-przedmiotowego (CLIL).

Założenia te można podsumować w następujący sposób:

- Program nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 4-8 zakłada integracyjne podejście do kwestii metodycznych nauczania języka obcego i nauczania treści niejęzykowych w języku obcym oraz „systematyczne i celowe wspieranie komponentu językowego w kompleksowych sytuacjach uczenia się” (Otten, Wildhage, 2003, 28). W koncepcji nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada ważną rolę odgrywa zarówno rozwój umiejętności językowych, jak i rozwój wiedzy ogólnej i

specjalistycznej (przedmiotowej) (por. *focus on forms* + *focus on content* – Vollmer, 2005, 47; 49; por. też Schmölzer-Eibinger, 2006, 16).

- Najważniejszą formą nauczania języka obcego w sensie rozwijania kompetencji komunikacyjnej (por. rozdz. 2.1. Podstawy teoretyczne) jest inicjowanie i pobudzanie procesów rozumienia i produkcji dyskursu u uczących się. Zarówno tworzenie, jak i rozumienie wypowiedzi językowych (tekstów, dyskursu) jako działanie komunikacyjne obejmuje trzy etapy:
 - etap konceptualizacji (konstruowania względnie rekonstruowania intencji komunikacyjnych, celu i treści wypowiedzi),
 - etap przedwerbalnego generowania przekazu względnie semantyzacji wypowiedzi oraz
 - etap werbalizacji względnie rozpoznawania i segmentacji wypowiedzi².

Tworzenie wypowiedzi nie jest procesem samej tylko werbalizacji – u jej podstawy musi leżeć zamiar nadawcy wpłynięcia w jakiś sposób na odbiorcę, wejścia z nim w jakąś interakcję. Podobnie jest z rozumieniem wypowiedzi – odbiorca identyfikuje wypowiedź, a następnie interpretuje ją i ocenia. Oznacza to, że na lekcji języka obcego należy uwzględnić wszystkie trzy etapy procesu przetwarzania językowego oraz ćwiczyć i rozwijać umiejętności potrzebne na każdym z nich. Proces rozumienia dyskursu musi rozpocząć się od fazy identyfikacji wypowiedzi, objąć fazę semantyzacji, w której uczący się poszukują odpowiedzi na pytanie, co oznaczają dane formy językowe, a zakończyć się na etapie konceptualizacji: zrekonstruowania zamiaru komunikacyjnego nadawcy, ewaluacji i reakcji odbiorcy na działanie językowe nadawcy. Proces rozumienia nie może kończyć się na fazie semantyzacji, czyli na podaniu nowych słówek i objaśnień gramatycznych z pominięciem fazy interpretacji i oceny sensu komunikatu (Dakowska, 2001, 97). Inaczej mówiąc, uczący się muszą w procesie nauki języka obcego zwrócić uwagę zarówno na treść (sens, znaczenie) i intencję wypowiedzi (dyskursu), jak i na formy werbalne, dzięki którym dane treści i intencje są kodowane i wyrażane. Butzkamm (2002, 187; por. też Grabe i Stoller, 1997, 10 i n.) zauważa, że wszechstronne, wielopłaszczyznowe przetwarzanie tekstu – jego warstwy sensorycznej (dźwiękowej lub graficznej), semantycznej i funkcjonalnej (pragmatycznej) sprzyja zapamiętywaniu maksimum informacji językowej.

² Wg modelu Willema J.M. Levelta (1989); szczegółowo model ten został przedstawiony w Olpińska-Szkiełko, 2013, rozdz. 1.3.

- Procesy wyrażania i interpretowania intencji komunikacyjnych za pomocą form werbalnych, które w przypadku języka ojczystego przebiegają w sposób niezakłócony i płynny, ulegają daleko idącemu zróżnicowaniu w przypadku języka obcego. Procesy te muszą być poddane intensywnym zabiegom dydaktycznym. Uczącym się języka obcego potrzebne jest rozbudowane doświadczenie komunikacyjne, zbliżone do doświadczenia rodzimych użytkowników języka, aby móc dokonywać właściwych wyborów w zakresie form, a także planów i strategii działania (Dakowska, 2001, 73). Umiejętność komunikacji polega na wykorzystaniu wszystkich dostępnych źródeł informacji w sposób zintegrowany i strategiczny – taki charakter musi mieć także doświadczenie komunikacyjne w języku niemieckim nabywane w warunkach szkolnych.
- Zadania i ćwiczenia stosowane na zajęciach języka niemieckiego od samego początku powinny służyć interakcji językowej i wzbogacać ją. Formy językowe nie powinny być ćwiczone w izolacji od ich znaczenia i kontekstu użycia oraz ich funkcji komunikacyjnej. Materiał do ćwiczeń powinien stanowić w jak największym stopniu spójne teksty i dłuższe wypowiedzi (por. „tekst w sytuacji komunikacyjnej” – Krumm, 1993, 6 i n.; por. rozdz. 5).
- W procesie nauczania języka niemieckiego należy zwrócić baczną uwagę także na rodzaje interakcji językowych, jakie podejmują uczący się. Mają one bowiem dla skuteczności tego procesu wielkie znaczenie. Korzystne warunki dla rozwoju umiejętności językowych można stworzyć nie tylko poprzez odpowiednie przygotowanie materiału dydaktycznego (por. rozdz. 5), ale również dzięki zastosowaniu odpowiednich interakcyjnych działań językowych, takich jak: wymiana informacji, pytania wyjaśniające, pytania precyzujące, prośby o powtórzenie, potwierdzenia, korekty, precyzowanie, parafrazy, powtórzenia, rozszerzenia i uzupełnienia wypowiedzi itp. Zastosowanie tych strategii na lekcji języka obcego, zamiast redukcji interakcji pomiędzy nauczycielem a uczącym się do prostego schematu *pytanie – odpowiedź*, powoduje większe zainteresowanie uczących się w przetwarzaniu problemu i jego rozwiązaniu oraz wzrost ich aktywności i samodzielności. Zaś aktywność i samodzielność uczących się – prowadząca do ich wzmożonej własnej produkcji językowej – bardzo stymuluje proces uczenia się (por. „*output hypothesis*” - Swain, 1985, tu: Henrici, 1995, 17; Grabe i Stoller, 1997, 6).

Podsumowując: procesy uczenia się języka niemieckiego jako języka sąsiada w klasach 4-8 powinny być inicjowane w sensownych sytuacjach komunikacyjnych, gdyż nadrzędnym celem nauczania tego języka jest umożliwienie uczącym się brania od samego początku nauki

udziału w procesie komunikacji językowej i jednocześnie stopniowe budowanie i wspieranie rozwoju ich kompetencji komunikacyjnej. Na tej drodze niezbędne potrzebne są objaśnienia formalne i odpowiednie ćwiczenia strukturalne. Nie powinny one zdominować jednak lekcji języka niemieckiego. Wiedza dotycząca systemu języka niemieckiego powinna być rozwijana wraz z umiejętnościami strategicznymi użycia wypowiedzi językowych jako środków komunikacji.

7. Kontrola osiągnięć ucznia

7.1. Oczekiwane efekty programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym

Uczeń po ukończeniu klasy 8 powinien:

- być dobrze przygotowany do podjęcia nauki na kolejnym etapie edukacyjnym,
- być zainteresowany zjawiskami otaczającego go świata i potrafić aktywnie poszukiwać odpowiedzi na interesujące go pytania poznawcze w oparciu o różne źródła wiedzy, w tym także w języku niemieckim,
- być dobrze przygotowany do kontynuowania nauki w programie, a więc akceptować, rozumieć i umieć pracować w języku niemieckim na zajęciach językowych, a także niejęzykowych,
- umieć działać w różnych sytuacjach komunikacyjnych w szkole i poza szkołą,
- być otwarty na kontakty z różnymi osobami, w tym także z rodowitymi mówcami języka niemieckiego,
- okazywać postawę szacunku i tolerancji dla innych kultur, odmiennych tradycji, systemów wartości i obyczajów, w tym dla kultury sąsiada,
- umieć współdziałać w grupie.

Nauka języka niemieckiego jako języka sąsiada może być realizowana jako nauka języka obcego nowożytnego, drugiego języka obcego nowożytnego lub jako nauka jednego z dwóch języków obcych w oddziałach dwujęzycznych w klasach 7 i 8. W zależności od danego wariantu i możliwości szkoły zapewnienia dodatkowych zajęć językowych, np. w ramach godzin do dyspozycji dyrektora szkoły, różna jest liczba godzin przeznaczona na realizację nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada i tym samym różne są poziomy biegłości językowej oczekiwane od uczących się kończących II etap edukacyjny. Oczekiwane poziomy biegłości językowych w poszczególnych wariantach zostały opisane w nawiązaniu do wymogów Podstawy programowej kształcenia ogólnego w zakresie języka obcego

nowożytnego w szkole podstawowej, określonej w Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. (Dz. U. 2017 poz. 356, s. 20) oraz w odniesieniu do poziomów biegłości w zakresie poszczególnych umiejętności językowych określonych w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie (ESOKJ). Jednak ze względu na specyfikę tego ostatniego dokumentu, przeznaczonego z założenia dla osób dorosłych uczących się języka obcego, podane na danym poziomie biegłości umiejętności językowe należy traktować jako orientacyjne (por. Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej [...], Dz. U. 2017 poz. 356, s.19).

Warianty realizacji programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym (w klasach 4-8):

Etap edukacyjny	Język	Opis	Poziom ESOKJ
II etap edukacyjny (szkoła podstawowa, klasy 4-8)	język niemiecki jako pierwszy język obcy	kontynuacja z przedszkola i klas 1-3 (15 godzin w całym cyklu edukacyjnym) ³	A2+ (B1 w zakresie rozumienia)
		kontynuacja z przedszkola i klas 1-3 w oddziale dwujęzycznym (19 godzin w całym cyklu edukacyjnym)	A2+ / B1
	język niemiecki jako drugi język obcy	kontynuacja z przedszkola i klas 1-3* (8 godzin w całym cyklu edukacyjnym) ⁴	A1+ (A2+ w zakresie rozumienia)
		kontynuacja z przedszkola i klas 1-3 w oddziale dwujęzycznym od	A2/A2+ (B1 w zakresie

³ Tygodniowy wymiar godzin w danej klasie II etapu edukacyjnego (w klasach 4-8) – zob. Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Załącznik nr 1 (Dz.U. z 2019 r., poz. 639).

⁴ Przy założeniu, że na naukę języka niemieckiego wykorzystano 4 godziny do dyspozycji dyrektora szkoły w całym cyklu – por. Rozp. MEN z dn. 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Załącznik nr 1 (Dz.U. z 2019 r., poz. 639). Nie wliczono w to innych ewentualnych godzin dodatkowych przeznaczonych na naukę języka niemieckiego (jak np. godzin realizowanych w projekcie *Nauczanie języka sąsiada od przedszkola do zakończenia edukacji – kluczem do komunikacji w Euroregionie Pomerania*) oraz godzin przeznaczonych na realizację projektów międzyprzedmiotowych.

		klasy 7* (12 godzin w całym cyklu edukacyjnym) ⁵	rozumienia)
--	--	---	-------------

* różnica w stosunku do podstawy programowej określonej w Rozp. MEN z dn. 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej [...] (Dz. U. 2017 poz. 356), wedle której obowiązkowa nauka drugiego języka obcego rozpoczyna się w klasie 7. Dla realizacji celów programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada niezbędne jest jednak zapewnienie ciągłości nauki od przedszkola poprzez I i cały II etap edukacyjny: w przedszkolu i na I etapie edukacyjnym – w ramach nauczania zintegrowanego, a na II etapie edukacyjnym (w klasach 4-6) – w ramach zajęć dodatkowych, np. godzin do dyspozycji dyrektora szkoły, zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia uczniów, projektów międzyprzedmiotowych itd.

**Szczegółowe efekty programu w zakresie rozwoju poszczególnych sprawności
językowych⁶:**

Sprawność	Kompetencja	Umiejętności – uczeń:
Rozumienie ze słuchu	leksykalna	➤ zna słownictwo dotyczące tematyki zajęć językowych i niejęzykowych realizowanych w języku niemieckim* * ilekroć w dalszej części tabeli będzie mowa o <i>zajęciach</i>, należy przez to rozumieć <i>zajęcia językowe i niejęzykowe realizowane w języku niemieckim, takie jak: zajęcia języka niemieckiego jako języka obcego, przedmioty niejęzykowe w oddziałach dwujęzycznych, projekty międzyprzedmiotowe, zajęcia dodatkowe</i> itd.
	gramatyczna	➤ zna i rozpoznaje w wypowiedziach ustnych struktury gramatyczne w powiązaniu z ich funkcją komunikacyjną
	semantyczna	➤ rozumie treści wyrażane dzięki odpowiednio dobranym formom językowym (w tym wypowiedzi rodzimych użytkowników języka niemieckiego)

⁵ Przy założeniu, że na naukę języka niemieckiego wykorzystano 4 godziny do dyspozycji dyrektora szkoły – jw.

⁶ Przy określaniu stopnia rozwoju danej umiejętności należy uwzględnić poziomy biegłości językowej zakładane dla poszczególnych wariantów realizacji programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada, biorąc pod uwagę takie aspekty realizacji programu, jak: zakres i rodzaje materiałów dydaktycznych w języku niemieckim stosowanych podczas zajęć, zakresy tematyczne (treści) realizowane w całości lub częściowo w języku niemieckim, rodzaje zajęć niejęzykowych realizowanych w całości lub częściowo w języku niemieckim (np. przedmioty nauczane dwujęzycznie, projekty międzyprzedmiotowe) itd.

	fonetyczna	➤ rozumie wypowiedzi rodzimych użytkowników języka niemieckiego formułowane w standardowej odmianie tego języka (na tematy związane z problematyką zajęć)
	dyskursywna	➤ rozumie spójne wypowiedzi na wybrane tematy związane z problematyką zajęć ➤ potrafi zidentyfikować istotne informacje w wypowiedzi ustnej ➤ potrafi wyszukać wybrane informacje w wypowiedzi ustnej
	pragmatyczna	➤ potrafi odpowiednio reagować (werbalnie i niewerbalnie) na kierowane do niego wypowiedzi języka niemieckiego (w tym wypowiedzi rodzimych użytkowników języka niemieckiego) ➤ potrafi uczestniczyć w dialogu ➤ potrafi uczestniczyć w dyskusji na wybrane tematy związane z tematyką zajęć ➤ rozumie stanowiska, opinie itd. dot. wybranego problemu związanego z tematyką zajęć ➤ potrafi zrozumieć argumenty za i przeciw w dyskusji i je interpretować (zajmować wobec nich stanowisko) ➤ potrafi interpretować zamiary komunikacyjne wyrażane dzięki odpowiednim środkom językowym i odpowiednio reagować
	socjolingwistyczna	➤ zna, rozumie i potrafi interpretować społeczne i kulturowe normy i uwarunkowania użycia wypowiedzi językowych i odpowiednio na nie reaguje
Mówienie	leksykalna	➤ używa w swoich wypowiedziach słownictwa dotyczącego tematyki zajęć
	gramatyczna	➤ formułuje swoje wypowiedzi zgodnie z regułami gramatycznymi języka niemieckiego, nawet jeśli nie są one całkowicie bezbłędne
	semantyczna	➤ potrafi wyrażać treści dzięki odpowiednim strukturom językowym
	fonetyczna	➤ ma poprawną wymowę
	dyskursywna	➤ potrafi sformułować spójną, logiczną, poprawną i adekwatną komunikacyjnie wypowiedź na wybrany temat związany z tematyką zajęć ➤ potrafi przedstawić w sposób spójny, logiczny, poprawny i adekwatny treści związane z tematyką zajęć (np. w formie prezentacji ustnej)
	pragmatyczna	➤ potrafi nawiązać rozmowę

		➤ potrafi uczestniczyć w dialogu ➤ potrafi uczestniczyć w dyskusji na wybrane tematy związane z tematyką zajęć ➤ potrafi wyrażać swoje stanowisko, swoją opinię dot. wybranego problemu związanego z tematyką zajęć ➤ potrafi prezentować argumenty za i przeciw w dyskusji ➤ wyraża swoje zamiary komunikacyjne dzięki odpowiednim środkom językowym
	socjolingwistyczna	➤ używa odpowiednich form grzecznościowych, np. form adresatywnych w rozmowie itd.
Czytanie	leksykalna	➤ zna słownictwo dotyczące tematyki zajęć ➤ posiada zasób leksykalny pozwalający mu na czytanie ze zrozumieniem tekstów informacyjnych (<i>Sachtexte</i>) i literackich
	gramatyczna	➤ zna i rozpoznaje w tekstach pisanych struktury gramatyczne w powiązaniu z ich funkcją komunikacyjną
	semantyczna	➤ rozumie treści wyrażane dzięki odpowiednio dobranym formom językowym (w tym w tekstach autentycznych w języku niemieckim)
	ortoepiczna	➤ potrafi rozpoznać i prawidłowo odczytać formę graficzną wyrażen językowych w języku niemieckim, nawet takich, z którymi spotyka się po raz pierwszy
	dyskursywna	➤ rozumie spójne teksty pochodzące z różnych źródeł na wybrane tematy związane z problematyką zajęć ➤ rozumie i potrafi interpretować wybrane formy literackie (np. opowiadania – <i>Kurzgeschichten</i>, baśnie, wiersze itd.) ➤ potrafi zidentyfikować istotne informacje w tekście ➤ potrafi wyszukać wybrane informacje w tekście ➤ posiada umiejętności analizy dyskursu, tj. jest świadomy cech charakterystycznych dyskursu – układu tekstu i występujących w nim związków czasowych, przestrzennych, przyczynowo-skutkowych i logicznych, a także jego rodzaju i funkcji (np. klasyfikacja, opis, różne rodzaje definicji, instrukcje itp.)
	pragmatyczna	➤ potrafi interpretować zamiary komunikacyjne wyrażane za pomocą form językowych języka niemieckiego (w tym w tekstach autentycznych w języku niemieckim)
	socjolingwistyczna	➤ zna i rozumie społeczne i kulturowe normy i uwarunkowania użycia wypowiedzi językowych i potrafi je interpretować

Pisanie	leksykalna	➤ używa w swoich wypowiedziach pisemnych słownictwa dotyczącego tematyki zajęć
	gramatyczna	➤ formułuje swoje wypowiedzi pisemne zgodnie z regułami gramatycznymi języka niemieckiego, nawet jeśli nie są one całkowicie bezbłędne
	semantyczna	➤ potrafi wyrażać treści dzięki odpowiednim strukturom językowym
	ortograficzna	➤ zna i stosuje zasady ortograficzne języka niemieckiego
	dyskursywna	➤ potrafi sformułować spójną, logiczną, poprawną i adekwatną komunikacyjnie wypowiedź na piśmie na wybrany temat związany z tematyką zajęć ➤ potrafi przedstawić w sposób spójny, logiczny, poprawny i adekwatny treści związane z tematyką zajęć (np. w formie pisemnej prezentacji) ➤ posiada umiejętności produktywnego posługiwania się funkcjami dyskursu, takimi jak streszczanie, opisywanie, wyjaśnianie, wnioskowanie, referowanie itd.
	pragmatyczna	➤ potrafi napisać tekst zgodnie z regułami pragmatycznymi dot. danego rodzaju tekstu, np. list prywatny, zaproszenie, ogłoszenie itd. ➤ potrafi wyrażać swoje stanowisko, swoją opinię dot. wybranego problemu związanego z tematyką zajęć ➤ potrafi prezentować w tekście pisanym argumenty za i przeciw jakiemuś stanowisku ➤ wyraża swoje zamiary komunikacyjne dzięki odpowiednim środkom językowym
	socjolingwistyczna	➤ używa odpowiednich form grzecznościowych, np. form adresatywnych w korespondencji (mailowej) itd.

7.2. Pomiar osiągnięć uczniów

7.2.1. Egzamin ósmoklasisty

Pierwszą formą pomiaru osiągnięć jest test ośmioklasisty. Uczniowie biorący udział w programie przystępują do egzaminu ośmioklasisty w języka obcego zgodnie z poniższymi uregulowaniami prawnymi.

- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jedn. Dz.U. 2019 poz. 1481),
- Ustawa z 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1148),

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposób przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty (Dz.U. z 2017 r. poz. 1512),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 356 ze zm.),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 kwietnia 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i sposobu przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty (Dz.U. 2019 poz. 625).

7.2.2. Arkusz kompetencji językowych ucznia

Druga część pomiaru ma charakter opisowy i jest sporządzana samodzielnie przez ucznia na podstawie “Europejskiego Portfolio Językowego dla uczniów od 10 do 15 lat” (Głowacka i in. 2004, Głowacka i Wajda, 2015), dopasowanego do założeń programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada i poszerzonego o dystraktory opisujące specyficzne kompetencje językowe związane z jego realizacją. Samodzielne określenie poziomu przez ucznia jest wynikiem przyjętego w programie podejścia autonomizującego ucznia. Autonomia w dydaktyce języków obcych opisywana jest jako proces, w którym uczący przejmuje większą odpowiedzialność za swój proces uczenia się, uświadamia sobie swoje potrzeby w zakresie uczenia się, sam sobie stawia swoje własne cele i planuje uczenie, rozpoznaje najlepsze możliwości uczenia się dostosowane do jego indywidualnej osobowości, modyfikuje je zgodnie ze swoimi potrzebami oraz kontroluje swój proces uczenia się (Tönshoff, 2004). Z tego względu w arkuszu oceny poziomu kompetencji językowych za Głowacką i Wajdą (2015) pozostawione zostały także dystraktory uwzględniające umiejętności ucznia w stosowaniu strategii komunikacyjnych i strategii uczenia się.

W rejonach nadgranicznych kontakty z sąsiadami przebiegają na bardzo różnych płaszczyznach: administracyjnych, oświatowych, ekonomicznych, przemysłowych, rodzinnych, społecznych (znajomości i przyjaźnie), sportowych itd., więc każda osoba ucząca się języka sąsiada ma swoje indywidualne cele i priorytety uczenia się. Warto więc, by

nauczyciele ten fakt uświadamiali uczniom i wspierali postawy autonomizujące ucznia w nauce języka niemieckiego. Postulujemy więc, by na koniec II etapu edukacyjnego uczniowie samodzielnie wypełnili arkusz z listą umiejętności językowych. Takie działanie umożliwi im określenie swoich postępów i wyznaczenie celów na przyszłość. W tabeli “Warianty realizacji programu nauczania języka niemieckiego jako języka sąsiada na II etapie edukacyjnym (w klasach 4-8)” określono zamierzone na koniec klasy 8 poziomy ESOKJ dla różnych grup uczniów. Kierując się tymi poziomami, nauczyciel wręcza odpowiednie arkusze uczniom, którzy je wypełniają. Jeśli dany uczeń zaznaczy w przypadku większości odpowiedzi rubrykę “już potrafię”, nauczyciel może poprosić go o wypełnienie arkusza z wyższego poziomu biegłości. Bazując na wiedzy o uczniach i ich poziomie językowym, nauczyciel może indywidualizować arkusze oceny kompetencji językowej ucznia, tzn. oferować poszczególnym uczniom zestawy list umiejętności z różnych poziomów ESOKJ (np. niższy poziom dla umiejętności produktywnych - mówienie i/lub pisanie, a wyższy - dla umiejętności receptywnych - słuchanie i/lub czytanie). Zakładamy bowiem, że w naszym programie poziom kompetencji językowej danego ucznia może być różny w odniesieniu do poszczególnych sprawności językowych np.: uczeń może osiągnąć poziom A2 w odniesieniu do sprawności “rozmawiam” i “opowiadam”, ale B1 w odniesieniu do sprawności słuchania ze zrozumieniem.

Z pewnością ciekawym doświadczeniem byłoby wypełnienie takiego arkusza także z perspektywy nauczyciela i porównywanie odpowiedzi obu stron. Opisowa forma określenia kompetencji językowej ucznia jest także bardzo pomocnym materiałem w spotkaniach z rodzicami, dla których sama ocena z języka obcego nie niesie wiele informacji o faktycznych umiejętnościach językowych ich dziecka.

A1

A1 SŁUCHAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię rozpoznać w krótkich wypowiedziach i zrozumieć znane mi nazwy, słowa i wyrażenia.			
Potrafię zrozumieć, co ludzie mówią w znanych mi sytuacjach lub gdy sytuacja jest jednocześnie przedstawiona na ilustracji.			
Potrafię zrozumieć krótkie i często używane polecenia, związane z			

pracą na lekcji i w sytuacjach pozaszkolnych, np. <i>wstań, usiądź, proszę o bilet.</i>			
Potrafię zrozumieć pytania i zwroty grzecznościowe, np. <i>przepraszam, dziękuję, jak się masz?</i>			
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie mówią, jak się nazywają, ile mają lat i prostymi słowami opisują swój wygląd.			
Potrafię zrozumieć pytania dotyczące mnie i moich zajęć, np. <i>Jak się nazywasz? Ile masz lat? Co robisz?</i>			
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie podają numer telefonu, godzinę lub cenę.			
Potrafię zrozumieć, gdy ktoś objaśnia mi drogę, np. na dworzec, do sklepu.			
Potrafię zrozumieć stosowane na lekcji nazwy, wyrażenia i krótkie wypowiedzi.			
Potrafię zrozumieć wypowiedź nauczyciela, która odnosi się do ilustracji, przedmiotów i innych materiałów używanych na lekcji.			
Potrafię zrozumieć pytania i zwroty często używane na lekcji np. <i>dłaczego..., wymień..., oblicz..., uzasadnij....</i>			
Potrafię zrozumieć, gdy nauczyciel objaśnia na lekcji jakieś zjawisko, sytuację, wydarzenie.			
MOJE STRATEGIE			
Proszę o powtórzenie wolniej, gdy nie rozumiem skierowanego do mnie pytania czy polecenia.			
Pokazuję mimiką lub za pomocą gestu, że nie rozumiiałam/zrozumiałem wypowiedzi, pytania czy polecenia.			
Gdy słucham piosenek np. na YouTube, obraz pomaga mi często w zrozumieniu ogólnego sensu.			

A1 CZYTAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię rozpoznać i zrozumieć w krótkich tekstach znane mi nazwy, słowa i wyrażenia, np. nazwy potraw i napojów w jadłospisie.			
Potrafię zrozumieć podpisy pod zdjęciami czy ilustracjami z			

podręczników, czy innych źródeł, np. ulotek informacyjnych dot. rejonu sąsiada.			
Potrafię zrozumieć formularze, w których trzeba podać: imię, nazwisko, narodowość oraz datę i miejsce urodzenia.			
Potrafię zrozumieć informacje w krótkich ogłoszeniach, np. plakatach: gdzie i kiedy odbędzie się impreza, spektakl.			
Potrafię zrozumieć najczęściej używane napisy na tablicach informacyjnych, np. na ulicy, na dworcu.			
Potrafię zrozumieć pozdrowienia z wakacji oraz życzenia świąteczne lub urodzinowe.			
Potrafię zrozumieć wysłaną do mnie krótką wiadomość (SMS, e-mail), np. <i>spotkanie pod kinem o 18.</i>			
Potrafię zrozumieć polecenia w podręczniku, na karcie pracy lub w programie komputerowym, np. <i>przeczytaj, zapisz, drukuj.</i>			
W krótkich tekstach stosowanych na lekcjach potrafię rozpoznać i zrozumieć znane mi nazwy, słowa i wyrażenia np. <i>porównamy, nazwijmy przyczyny..., dlaczego</i>			
Potrafię zrozumieć formularze, w których trzeba nanieść dane z przeprowadzanych w szkole eksperymentów.			
Potrafię zrozumieć informacje w krótkich tekstach opisujących omawiane w szkole zjawiska czy wydarzenia.			
MOJE STRATEGIE			
Czytam nowy tekst kilkakrotnie po cichu.			
Gdy tekst jest niejasny, staram się domyślić znaczenia na podstawie ilustracji oraz znanych mi słów.			
Pisownia wielu słów jest podobna w różnych językach, sprawdzam więc, czy słowo sprawiające mi trudność przypomina słowa w innym mi znanym języku.			
Nie zawsze wszystko jest dla mnie jasne, ale opieram się na tych informacjach, które znam i rozumiem.			

A1 ROZMAWIAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
--	--------------	----------------	------------

Potrafię przywitać się i pożegnać.			
Potrafię powiedzieć, że czegoś nie rozumiem oraz poprosić o powtórzenie.			
Potrafię poprosić kogoś o coś, w razie potrzeby pomagając sobie gestami, np. podczas zakupów.			
Potrafię podziękować za coś, np. koledze/koleżance lub osobie dorosłej – za zaproszenie.			
Potrafię zaproponować coś, np. koledze/koleżance – wspólne wyjście do kina.			
Potrafię zapytać o imię, adres i wiek oraz odpowiedzieć na podobne pytania.			
Potrafię odpowiedzieć na pytania dotyczące mnie, mojej rodziny i szkoły.			
Potrafię zapytać, która jest godzina, ile coś kosztuje i odpowiedzieć na podobne pytania.			
Potrafię odpowiedzieć na pytania dotyczące czasu jakiegoś wydarzenia (<i>np. rano, jutro, w piątek</i>).			
Potrafię powiedzieć nauczycielowi, że nie rozumiem omawianych na lekcji zagadnień i poprosić go o powtórne wyjaśnienie.			
Potrafię poprosić koleżankę lub kolegę z klasy lub klasy partnerskiej o pomoc w pracy nad treściami lekcji lub treściami projektu, w razie potrzeby pomagając sobie gestami.			
Potrafię zadać nauczycielowi pytania dotyczące lekcji, a koleżance/koledze z klasy partnerskiej pytanie dotyczące wspólnie rozwiązywanego zadania.			
Potrafię krótko odpowiedzieć na pytania dotyczące omawianych na lekcji zagadnień lub projektu realizowanego z klasą partnerską.			
MOJE STRATEGIE			
Gdy czegoś nie rozumiem, proszę mojego rozmówcę o powtórzenie danego słowa.			
Gdy nie rozumiem jakiegoś słowa, pytam o jego znaczenie.			
W razie potrzeby pomagam sobie gestem i mimiką w trakcie rozmowy.			

A1 OPOWIADAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczyć	To mój cel
Potrafię przedstawić i opisać siebie i bliskie mi osoby (imię, nazwisko, wiek, zawód, wzrost, kolor włosów itd.).			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, co robię każdego dnia.			
Potrafię opisać przedmioty lub miejsca, np. <i>rower jest żółty, klasa jest duża.</i>			
Potrafię krótko opowiedzieć o miejscu, w którym mieszkam.			
Potrafię opowiedzieć o tym, co lubię, np. <i>lubię lody, lubię śpiewać.</i>			
Potrafię krótko opowiedzieć o tym, co robię w czasie wakacji.			
Potrafię powiedzieć, jaka jest pogoda, np. <i>jest ładna pogoda, jest ciepło, świeci słońce.</i>			
Potrafię powiedzieć, gdzie się coś lub ktoś znajduje, np. <i>Kasia jest w domu, piłka znajduje się pod stołem.</i>			
Potrafię krótko przedstawić temat lekcji lub projektu partnerskiego.			
Potrafię krótko opisać omawiane na lekcji zagadnienia lub poszczególne zadania projektowe.			
Potrafię krótko wyjaśnić przyczyny omawianych na lekcji zjawisk i wydarzeń.			
Potrafię krótko opisać konsekwencje omawianych na lekcji zjawisk i wydarzeń.			
MOJE STRATEGIE			
Gdy nie wiem, jak coś powiedzieć, słucham innych i zabieram głos na końcu.			
Wyobrażam sobie to, co chcę powiedzieć w danej sytuacji, zanim zacznę mówić.			

A1 PISZĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczyć	To mój cel
Potrafię wypełnić dotyczący mnie formularz (imię, nazwisko, wiek, miejsce zamieszkania, zainteresowania).			

Potrafię sporządzić listę, np. podstawowych zakupów.			
Potrafię opisać w kilku zdaniach siebie i innych ludzi (jak się nazywam, ile mam lat, jakiego koloru są moje oczy, włosy, gdzie mieszkam).			
Potrafię krótko opisać znane mi miejsca i przedmioty.			
Potrafię w kilku zdaniach napisać, co robię codziennie, np. <i>wstaję o siódmej, idę do szkoły.</i>			
Potrafię w liście do kolegi opisać prostymi zdaniami moją rodzinę, szkołę, moje zainteresowania.			
Potrafię napisać krótkie pozdrowienia, np. z wakacji lub proste życzenia urodzinowe i świąteczne.			
Potrafię napisać krótką wiadomość (SMS, e-mail) o tym, co robię, gdzie jestem.			
Potrafię wypełnić formularz dotyczący przebiegu eksperymentu (nazwisko, temat, cel, data, metoda, wynik).			
Potrafię sporządzić listę przedmiotów i materiałów potrzebnych do przeprowadzenia eksperymentu lub wspólnego wydarzenia kulturalnego z partnerem zagranicznym.			
Potrafię krótko opisać omawiane na lekcji zagadnienie np. wygląd ślimaka i sposób jego poruszania się.			
Potrafię krótko przedstawić przebieg omawianego na lekcji lub w ramach jakiegoś projektu partnerskiego wydarzenia lub zjawiska np. <i>najpierw biorę, potem dodaję, na końcu obserwuję</i>			
MOJE STRATEGIE			
Przypominam sobie słowa kluczowe, których mam użyć, aby napisać mój tekst.			
Spisuję formuлки i wyrażenia, które mogą przydać się do napisania listu, opisu, notatki itd.			

A2

A2 SŁUCHAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć rozmowy na tematy codzienne (znajomi, rodzina, dom, szkoła).			

Potrafię zrozumieć, gdy ludzie mówią o swoich zainteresowaniach i ulubionych zajęciach, np. podczas wakacji.			
Potrafię rozpoznać i zrozumieć znane mi słowa i wyrażenia w dłuższej wypowiedzi na tematy codzienne, np. o przygotowaniach do podróży, o posiłkach.			
Potrafię zrozumieć ogólny sens wiadomości telewizyjnych, jeśli są ilustrowane dodatkowym materiałem (np. obrazem).			
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie mówią o tym, co się wydarzyło, np. <i>pociąg się spóźnił, kupiłem/am sobie nowy rower.</i>			
Potrafię zrozumieć ogólnie, o czym ludzie rozmawiają w codziennych sytuacjach, np. w sklepie, w barze, na dworcu.			
Potrafię zrozumieć wypowiedź nauczyciela dotyczącą codzienności szkolnej lub planowanego projektu z sąsiadem nadgranicznym.			
Potrafię zrozumieć wypowiedź nauczyciela dotyczącą przerabianego tematu (np. gdy nauczyciel mówi o tym, co się wydarzyło, omawiając jakieś wydarzenie historyczne lub podsumowując projekt).			
Potrafię zrozumieć ogólny sens krótkich filmów dotyczących przerabianych na lekcji zagadnień np. przyrodniczych czy z innych zakresów (fizyki, chemii, historii, ...).			
MOJE STRATEGIE			
Staram się zrozumieć sens wypowiedzi obserwując daną osobę, jej zachowanie i sytuację.			
Łatwiej mi domyślić się sensu wypowiedzi, gdy towarzyszą jej ilustracje, zdjęcia, film.			
Zwracam uwagę na postawę, mimikę, gestykulację i ton osoby, której słucham.			
Słuchając kogoś, koncentruję się na znanych mi słowach.			

A2 CZYTAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć opisy osób, przedmiotów i miejsc.			
Potrafię zrozumieć ogłoszenia drobne, np. sprzedaż lub zakup roweru, komputera.			

Potrafię zrozumieć polecenia (np. w programie komputerowym) lub instrukcje obsługi (np. w windzie, automacie do kupowania biletów na dworcu), szczególnie jeśli towarzyszą im symbole, rysunki.			
Potrafię znaleźć potrzebne mi informacje w rozkładach jazdy, programach telewizyjnych, informatorach turystycznych itd.			
Potrafię odnaleźć w opisie wydarzeń (np. wycieczki) informacje dotyczące miejsca, czasu i uczestniczących w nim osób.			
Potrafię zrozumieć najważniejsze informacje w artykułach prasowych, zwłaszcza gdy obok znajdują się zdjęcia lub ilustracje.			
Potrafię zrozumieć najważniejsze informacje w e-mailach dotyczące codziennych zdarzeń.			
Potrafię zrozumieć, jaka jest kolejność wydarzeń przedstawionych w opowiadaniu.			
Potrafię zrozumieć opisy zjawisk omawianych na lekcji.			
Potrafię znaleźć potrzebne mi informacje np. na stronach parków narodowych, muzeów czy zabytków w rejonie sąsiada.			
Potrafię odnaleźć w opisie wydarzeń (np. opisie odkryć naukowych, opisie projektu) informacje dotyczące miejsca, czasu i uczestniczących w nim osób.			
Potrafię zrozumieć, jaka jest kolejność wydarzeń przedstawionych w opisie dot. wydarzeń historycznych np. opisie odkrycia Ameryki.			
MOJE STRATEGIE			
W zrozumieniu ogólnego tematu (sensu) tekstu pomaga mi jego tytuł, nagłówki i ilustracje.			
Domyślam się sensu tekstu (lub jego fragmentów) dużo szybciej, gdy podkreślę w nim słowa kluczowe.			
Gdy czytam, szukam przede wszystkim potrzebnych mi informacji.			

A2 ROZMAWIAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię przeprosić (osoby dorosłe, rówieśników) i przyjąć przeprosiny.			
Potrafię zamówić coś do jedzenia lub picia, np. w barze.			

Potrafię porozumieć się w trakcie załatwiania codziennych spraw, np. w sklepie, na poczcie.			
Potrafię uzyskać informację podczas podróży, np. kupić bilet, dowiedzieć się o godzinę odjazdu pociągu, autobusu.			
Potrafię zapytać o drogę i objaśnić ją za pomocą mapy lub planu.			
Potrafię zapytać, czym ktoś się interesuje lub zajmuje i odpowiedzieć na podobne pytania.			
Potrafię zaprosić kogoś lub umówić się na spotkanie, tj. ustalić miejsce, czas oraz co będziemy robić.			
Potrafię wziąć udział w rozmowie na znany mi temat, np. jak spędziliśmy wakacje.			
Potrafię porozumieć się w trakcie wykonywania codziennych obowiązków w klasie lub realizowania projektu np. upewnić się, czy dobrze wykonuję zadanie.			
Potrafię od nauczyciela lub partnera projektu uzyskać informację np. w jaki sposób wykonać zadanie, czy jaki jest termin wykonania zadania.			
Potrafię zaprosić kogoś do współpracy na lekcji lub w projekcie i ustalić miejsce, czas oraz co będziemy robić.			
Potrafię wziąć udział w rozmowie związanej z tematem lekcji lub realizowanym projektem np. jakie obowiązują zasady zachowania się.			
MOJE STRATEGIE			
Domyślam się tego, co ktoś mówi, obserwując jego mimikę, gesty.			
Gdy używam słowa, którego znaczenia nie jestem pewna/pewien, posługuję się gestem, aby zilustrować, o co mi chodzi.			
Upewniam się czy dobrze usłyszałam/usłyszałem, prosząc mego rozmówcę o powtórzenie.			
Szukam kontaktu z osobami, z którymi mogę porozmawiać w języku, którego się uczę.			
Odpowiadam w myślach na pytania nauczyciela, nawet gdy nie jestem pytana/pytany.			

A2 OPOWIADAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię opowiedzieć o sobie, mojej rodzinie, moich znajomych.			
Potrafię opowiedzieć o miejscach, które dobrze znam, np. mój pokój, moje miasto.			
Potrafię opowiedzieć o moich zainteresowaniach i ulubionych zajęciach, np. przedmiotach szkolnych.			
Potrafię podać przepis na prostą potrawę.			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, co ostatnio zrobiłem/am, np. jak spędziłem/łam ostatni weekend.			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, jak się czuję i wyjaśnić, co mi dolega i dlaczego, np. <i>Boli mnie głowa, bo za krótko spałem/łam.</i>			
Potrafię opowiedzieć przebieg codziennego wydarzenia, np. spotkania z przyjaciółmi.			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, co widzę, np. co widzę, np. na zdjęciu, na obrazie.			
Potrafię opisać, jak należy coś wykonać: np. jak zrobić ekologiczny płyn do czyszczenia łazienki (jeśli dany temat był omawiany na zajęciach).			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, jak wykonałem jakieś zadanie na zajęciach.			
Potrafię opowiedzieć przebieg jakiegoś istotnego wydarzenia, np. wydarzenia historycznego czy wydarzenia kulturalnego w regionie nadgranicznym.			
Potrafię opowiedzieć w kilku zdaniach o tym, co widzę, np. co widzę na zdjęciach dotyczących różnych krajobrazów czy na obrazie wybranego artysty.			
MOJE STRATEGIE			
Planuję w myślach moją wypowiedź.			
Mówię krótko, gdy brak mi pomysłów czy słów na dłuższą wypowiedź.			

A2 PISZĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię opisać miejsca, ludzi, przedmioty.			
Potrafię opisać siebie i swoje upodobania, np. co lubię robić w czasie wolnym (moje hobby).			
Potrafię napisać zaproszenie lub podziękowanie.			
Potrafię poprosić w krótkim e-mailu do kolegi o ważne dla mnie informacje, np. <i>Kiedy mogę do ciebie przyjechać?</i>			
Potrafię wyjaśnić w krótkim e-mailu do kolegi, gdzie mieszkam i opisać drogę do mojego domu.			
Potrafię opisać w kilku zdaniach znane mi wydarzenie, np. kiedy i gdzie odbyło się przyjęcie urodzinowe, wycieczka.			
Potrafię przedstawić w krótkim tekście (notatce, liście) kolejność czynności lub wydarzeń za pomocą takich wyrażen, jak np. <i>najpierw, potem, w końcu.</i>			
Potrafię wyjaśnić coś lub przedstawić własne zdanie, np. <i>Myszę, że ..., Lubię tę książkę, ponieważ..., Jestem zmęczony/a, ale ...</i>			
Potrafię w kilku zdaniach opisać miejsce wykonywania zadania/eksperymentu, przedmioty potrzebne do jego wykonania oraz zamierzony cel.			
Potrafię poprosić w mailu do instytucji znajdującej się w rejonie sąsiada o ważne informacje np. kiedy moja klasa może zwiedzić muzeum?			
Potrafię przedstawić w krótkim tekście (notatce, mailu) kolejność czynności w eksperymencie lub wydarzeń (np. wizyta w nadgranicznym mieście) za pomocą takich wyrażen, jak np. <i>najpierw, potem, w końcu.</i>			
Potrafię w kilku zdaniach wyjaśnić zagadnienie z lekcji lub przedstawić własne zdanie na temat jakiegoś zjawiska czy wydarzenia, np. <i>Myszę, że Unia Europejska..., Lubię ponieważ..., Jestem zmęczony/a, ale ...</i>			
MOJE STRATEGIE			
Gdy chcę coś napisać, zastanawiam się najpierw, w jakim celu to robię (aby poinformować, opowiedzieć, wyjaśnić, zaprosić itd.). Wtedy łatwiej mi znaleźć odpowiedni ton i słowa.			
Sporządzam w punktach (w języku obcym lub ojczystym) plan			

tekstu, który mam napisać.			
Szukam okazji do wyrażenia w prosty sposób mojego zdania na znany mi temat (np. na portalu społecznościowym)			

B1

B1 SŁUCHAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie opowiadają o swojej podróży, np. gdzie byli, co zwiedzali, czym podróżowali.			
Potrafię zrozumieć najważniejsze informacje, gdy ludzie mówią o swoich doświadczeniach, uczuciach i wrażeniach.			
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie wyrażają swoje opinie na jakiś temat.			
Potrafię zrozumieć główne informacje radiowe lub telewizyjne, dotyczące aktualnych wydarzeń, jeśli prezenter posługuje się standardową odmianą języka niemieckiego.			
Potrafię zrozumieć główny temat dyskusji, która odbywa się w mojej obecności i która dotyczy znanych mi spraw lub dziedzin.			
Potrafię zrozumieć krótkie opowiadanie, wiersz, tekst piosenki i inne krótkie formy literackie.			
Potrafię zrozumieć, gdy ludzie opowiadają o swoich wrażeniach, np. po obejrzeniu filmu.			
Potrafię zrozumieć instrukcje obsługi przedmiotów codziennego użytku, np. telefonu komórkowego.			
Potrafię zrozumieć, gdy nauczyciel opowiada o doświadczeniach różnych postaci historycznych z Niemiec.			
Potrafię zrozumieć, gdy moje koleżanki i koledzy wyrażają swoje opinie na tematy omawiane w czasie lekcji.			
Potrafię zrozumieć, gdy nauczyciel, koleżanki i koledzy opowiadają o swoich wrażeniach np. po realizacji projektu we współpracy z rówieśnikami z Niemiec, czy wycieczce do miejsc znajdujących się w Niemczech.			
Potrafię zrozumieć wyjaśnienia praw chemicznych, fizycznych czy matematycznych lub innych ważnych treści omawianych na zajęciach.			

MOJE STRATEGIE			
Słucham jak najczęściej wiadomości w Internecie, telewizji lub radiu.			
Słucham nagrań w języku, którego się uczę (mp3, YouTube, Internet)			
Słucham do końca wypowiedzi, aby zrozumieć intencję mojego rozmówcy lub uczestnika obserwowanej przeze mnie rozmowy lub debaty.			

B1 CZYTAM I ROZUMIEM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczyć	To mój cel
Potrafię wyodrębnić główną myśl i wątki poboczne w tekstach dotyczących znanych mi tematów.			
Potrafię zrozumieć istotne informacje z artykułów, opisujących aktualne i znane mi tematy.			
Potrafię w przeczytanym tekście wskazać informacje na temat tego, kto co zrobił, gdzie i kiedy.			
Z łatwością odnajduję potrzebną informację w dłuższym tekście (np. liście, piśmie urzędowym, artykule w prasie młodzieżowej/ na stronach internetowych, folderze informacyjnym)			
Potrafię zrozumieć akcję opowiadania, rozpoznać najważniejsze epizody i wydarzenia.			
W adresowanym do mnie liście e-mailu potrafię zrozumieć intencję autora, wyrażone przez niego uczucia i opinie.			
Potrafię zrozumieć w tekstach informacyjnych, co jest faktem a co opinią autora.			
Potrafię zrozumieć istotne informacje w tekstach związanych z przerabianymi na lekcjach tematami lub realizowanymi wspólnie z partnerem niemieckim zadaniami.			
Potrafię zrozumieć istotne informacje z internetowych artykułów na temat przyrody lub zjawisk/wydarzeń kulturalnych w regionie sąsiada.			
Potrafię zrozumieć istotne informacje z folderów i ulotek z instytucji takich jak: muzea, teatry, parki narodowe, instytuty badawcze na			

terenie Niemiec.			
Potrafię zrozumieć istotne informacje w e-mailach od instytucji z Niemiec, z którymi organizowałem projekt szkolny.			
MOJE STRATEGIE			
Staram się czytać na bieżąco różne teksty dotyczące aktualnych wydarzeń.			
Czytam uważnie tytuł, nagłówek, pierwszy i ostatni paragraf tekstu, aby zorientować się, na ile dany tekst odpowiada moim zainteresowaniom.			
Zwracam uwagę na miejsce danego tekstu w czasopiśmie, na portalu (w dziale, rubryce, itd.)			
Rozmawiam na temat przeczytanego tekstu z moją koleżanką/moim kolegą, aby sprawdzić, czy go dobrze zrozumiałam/zrozumiałem.			

B1 ROZMAWIAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię zacząć, podtrzymać i skończyć rozmowę na tematy mi znane lub takie, którymi się interesuję.			
Potrafię porozumieć się w większości sytuacji, które mogą pojawić się w traktacie podróży.			
Potrafię uzyskać i przekazać informacje dotyczące codziennych spraw.			
Potrafię w uprzejmy sposób przyjąć lub odrzucić czyjąś propozycję.			
Potrafię zapytać o opinię innych ludzi i wyrażać własne poglądy w zwykłych rozmowach z przyjaciółmi.			
Potrafię powtórzyć, co powiedział rozmówca, żeby upewnić się, czy dobrze zrozumiałem/am.			
Potrafię poprosić o wyjaśnienie lub sprecyzowanie tego, co powiedział mój rozmówca.			
Potrafię wziąć udział w rozmowie lub dyskusji na tematy mi znane, mimo że czasem mogę mieć trudności ze sformułowaniem myśli.			
Potrafię zacząć, podtrzymać i skończyć rozmowę na różne tematy omawiane na lekcji lub na temat zadań realizowanych wspólnie z			

partnerem.			
Potrafię w uprzejmy sposób przyjąć lub odrzucić propozycję nauczyciela co do tematu, typu zadania czy sposobu sprawdzania wiadomości.			
Potrafię zapytać o opinię koleżanek i kolegów i wyrazić własne poglądy związane z omawianymi tematami historycznymi czy kulturalnymi dotyczącymi stosunków polsko-niemieckich.			
Potrafię poprosić o objaśnienie lub sprecyzowanie tego, co powiedział mój rozmówca w trakcie realizacji projektu z partnerami z Niemiec.			
MOJE STRATEGIE			
Staram się rozmawiać jak najczęściej; często rozpoczynam rozmowę z nauczycielem lub koleżankami/kolegami z grupy.			
Nie boję się błędów. Gdy mówię, zależy mi przede wszystkim na przekazaniu informacji.			
Proszę mego rozmówcę o wyjaśnienie niejasno, według mnie wyrażonej myśli, opinii.			
Zastępuję świadomie w trakcie rozmowy nieodpowiednio użyte słowo lub wyrażenie.			
Zadaję mojemu rozmówcy pytanie w celu sprawdzenia, czy trafnie zrozumiałam/zrozumiałem jego wypowiedź.			

B1 OPOWIADAM

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię opowiedzieć o różnych codziennych wydarzeniach oraz je skomentować.			
Potrafię wyrazić moje uczucia, marzenia, nadzieje, plany.			
Potrafię przedstawić w kilku zdaniach cel tego, co robię lub zamierzam zrobić.			
Potrafię wyjaśnić przyczynę mojego zachowania w sytuacjach codziennych.			
Potrafię objaśnić, jak grać w popularne gry, np. warcaby lub jak obsługiwać proste urządzenia, np. automat do napojów.			

Potrafię przedstawić główny wątek książki, filmu lub opowiedzieć wydarzenie.			
Potrafię przekazać moją opinię na temat przeczytanej książki lub obejrzanego filmu.			
Potrafię przytoczyć treść przeczytanych fragmentów tekstu.			
Potrafię w dyskusjach z partnerem niemieckim opowiedzieć o różnych wydarzeniach historyczno-kulturalnych dot. polsko-niemieckich stosunków oraz je skomentować w prosty sposób.			
Potrafię w rozmowie z partnerem projektu z Niemiec przedstawić w kilku zdaniach co robię lub zamierzam zrobić.			
Potrafię objaśnić koleżance i koledze z Niemiec, na czym polega jakieś zadanie lub jakie są reguły gry lub konkursu międzyszkolnego.			
Potrafię w rozmowie z partnerem niemieckim przekazać moją opinię na temat przeczytanej książki lub obejrzanego filmu.			
MOJE STRATEGIE			
Gdy mówię (opowiadam) staram się być w kontakcie wzrokowym z osobami, które mnie słuchają.			
Gdy opowiadam, nie hamuję mojej naturalnej gestykulacji, mimiki, tak aby lepiej przekazać treść i emocje.			
Stosuję różne sposoby na przykucie uwagi słuchających mnie osób (wykrzykniki, pytania, pauza, modulacja głosu).			

B1 PISZĘ

	Już potrafię	Jeszcze ćwiczę	To mój cel
Potrafię napisać spójny tekst (list, wypracowanie) związany z moimi zainteresowaniami lub na znany mi temat.			
Potrafię w prywatnym liście opisać film, książkę lub np. przebieg koncertu.			
Potrafię w spójnym tekście, np. w prywatnym liście, wyrazić swoje uczucia, poglądy lub opinię.			
Potrafię napisać odpowiedź na ogłoszenie (np. dotyczące udziału w projekcie lub wydarzeniu kulturalnym, np. koncercie), prosząc o dodatkowe interesujące mnie informacje.			

Potrafię w liście do przyjaciół opowiedzieć, co się u mnie wydarzyło i zapytać o nowiny.			
Potrafię relacjonować wydarzenia, których byłem/łam świadkiem, np. w czasie podróży.			
Potrafię w prywatnym liście doradzić, jak należy postąpić w trudnych sytuacjach, np. w czasie podróży.			
Potrafię napisać życiorys zawierający najważniejsze informacje o mnie, mojej nauce, moich zainteresowaniach.			
Potrafię napisać mail do partnera niemieckiego z zaprzyjaźnionej szkoły lub wspólnie realizowanego projektu.			
Potrafię relacjonować wydarzenia ze spotkania z niemieckim partnerem.			
Potrafię w liście do zaprzyjaźnionej klasy niemieckiej opowiedzieć, co się wydarzyło w mojej szkole i zapytać o nowiny.			
MOJE STRATEGIE			
Staram się ustalić, kto jest adresatem mojego tekstu, dlaczego chcę ten tekst napisać, o czym chcę kogoś przekonać, do czego zachęcić, co odradzić.			
Notuję w osobnym zeszycie opinie i myśli, które wyrażają moje zdanie czy poglądy na dany temat.			
Sporządzam notatki z prezentacji, wykładów.			

7.2.3. Projekt końcowy

Ocena realizacji efektów kształcenia w niniejszym programie następuje także poprzez projekt końcowy, wieńczący cały cykl edukacyjny. Projekt ten powinien umożliwić każdemu uczniowi zaprezentowanie kompetencji w zakresie języka niemieckiego na forum szkolnym i pozaszkolnym. Ważne jest więc, by prezentacja wyników projektu odbywała się w atmosferze uroczystości szkolnej przy współudziale gości z instytucji edukacyjnych i administracyjnych z Polski i Niemiec. Tematyką projektu mogą być zagadnienia kulturowe, społeczne, czy przemysłowe. Przy wyborze tematu naczelną zasadą jest uwzględnienie preferencji tematycznych uczniów (Bielicka, 2012), natomiast obowiązkowym dodatkowym kryterium przy wyborze tematu projektu powinien być jego aspekt interkulturowy, gdyż poprzez realizację projektu uczniowie powinni zebrać ważną życiowo wiedzę na swój temat oraz na

temat mieszkańców z regionu nadgranicznego. W czasie ewaluacji można wziąć pod uwagę takie kryteria jak:

- szerokość ujęcia tematu (wielopłaszczyznowość, współpraca ze środowiskiem),
- metodologia przeprowadzonego badania,
- sposób przedstawienia tematu (swobodne mówienie czy odczytanie, mowa ciała, prozodia)
- poprawność językowa (gramatyczna, leksykalna, fonetyczna, pragmatyczna, dyskursywna).

Z powyższego wynika, że weryfikacja efektów kształcenia uczniów niniejszego programu jest bardzo kompleksowa, gdyż obejmuje testowanie poprzez egzamin zewnętrzny, samoocenę ucznia na podstawie arkusza kompetencji językowych dopasowanego do zadań niniejszego programu oraz prezentację kompetencji językowej na forum publicznym. Wierzymy jednak, że dopiero tak wielopłaszczyznowe spojrzenie na ucznia dostarcza jemu samemu, gronu nauczycielskiemu, rodzicom oraz władzom administracyjnym kompleksowych informacji na temat poziomu kompetencji językowej uczestników programu.

8. Bibliografia

8.1. Podręczniki przedmiotowe

Bubak, Ewa; Królicka, Ewa; Duda, Marcin, 2017, Technika na co dzień. Podręcznik. Szkoła podstawowa, klasy 4-6, WSiP, Warszawa.

Dobrowolska, Małgorzata; Jucewicz, Marta; Karpiński, Marcin; Zarzycki, Piotr, 2017-2019, Matematyka z plusem. Podręcznik, Gdańskie wydawnictwo oświatowe, Gdańsk.

Fiałkowska-Kołek, Magdalena; Gębica, Sławomir; Siwik, Agnieszka, 2019, Puls życia. Zeszyt ćwiczeń do biologii dla klasy 6 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Gromek, Ewa; Kłos, Ewa; Kofta, Wawrzyniec; Laskowska, Ewa; Melson, Andrzej, 2017, Przyroda. Podręcznik, Szkoła podstawowa, WSiP. Warszawa.

Gromek, Monika; Kilbach, Grażyna, 2017-2019, Lekcja muzyki. Podręcznik. Szkoła podstawowa, Nowa Era, Warszawa.

Holeczek, Jolanta; Pawłowska, Jolanta; Pawłowski, Jacek, 2018, Puls życia. Zeszyt ćwiczeń do biologii dla klasy 5 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Horwath, Ewa; Żegleń Anita, 2017, Słowa z uśmiechem. Język polski. Nauka o języku i ortografia. Szkoła podstawowa: klasa 4, WSiP, Warszawa.

Horwath, Ewa; Żegleń, Anita, 2017-2019, Słowa z uśmiechem. Język polski. Literatura i kultura. Podręcznik. Szkoła podstawowa, WSiP, Warszawa.

Kalwat, Wojciech; Lis, Małgorzata, 2017, Historia. Podręcznik. Szkoła podstawowa, klasa 4, WSiP, Warszawa.

Kąkolewski, Igor; Plumińska-Mieloch, Anita, 2019, Historia. Podręcznik. Szkoła podstawowa, klasa 6, WSiP, Warszawa.

Plumińska-Mieloch, Anita, 2018, Historia. Zeszyt ćwiczeń. Szkoła podstawowa, klasa 5, WSiP, Warszawa.

Rachwał, Tomasz; Malarz, Roman; Szczypiński, Dawid, 2019, Planeta Nowa. Podręcznik do geografii dla klasy 6 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Skomoroko, Kamila, 2018, Planeta Nowa. Zeszyt ćwiczeń do geografii dla klasy 5 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Skomoroko, Kamila, 2019, Planeta Nowa. Zeszyt ćwiczeń do geografii dla klasy 6 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Stawarz, Joanna, 2019, Puls życia. Podręcznik do biologii dla klasy 6 szkoły podstawowej, Nowa Era, Warszawa.

Stopczyk, Stanisław K.; Neubart, Barbara, 2017, Plastyka. Podręcznik. Szkoła podstawowa, klasa 4, WSiP, Warszawa.

Stopczyk, Stanisław K.; Neubart, Barbara; Janus-Borkowska, Katarzyna, 2019, Plastyka. Podręcznik. Szkoła podstawowa, klasa 6, WSiP, Warszawa.

8.2. Literatura dla klas 4-8 (przykłady)

Becker, Anne, 2019, *Die beste Bahn meines Lebens*. Beltz, Weinheim.

Bertram, Rüdiger, 2014, *Die Jungs vom S.W.A.P. Operation Deep Water*. Oetinger, Hamburg.

Brandis, Katja, 2016, *Woodwalkers. Carags Verwandlung*. Arena, Würzburg.

Ende, Michael, 2010, *Momo*. Thienemann-Esslinger Verlag, Stuttgart.

Freund, Wieland, 2020, *Krakonos*. Beltz & Gelberg, Weinheim.

Gemmel, Stefan, 2019, *Marvin. Das Buch aus Feuer und Freundschaft*. Carlsen, Hamburg.

Habersack, Charlotte, 2016, *Bitte nicht öffnen 1: Bissig!* Carlsen, Hamburg.

Höfler, Stefanie, 2017, *Mein Sommer mit Mucks*. Beltz, Weinheim.

Kliebenstein, Juma, 2010, *Der Tag, an dem ich cool wurde*. Oetinger, Hamburg.

Lambeck, Silke, 2018, *Mein Freund Otto, das wilde Leben und ich*. Gerstenberg, Hildesheim..

Maar, Paul, 1973, *Eine Woche voller Samstage*. Oetinger, Hamburg.

Maar, Paul, 2019, *Neben mir ist noch ein Platz*. dtv junior. München.

Schulz, Gesine, 2005, *Eine Tüte grüner Wind*, Cornelsen, Berlin.

Schwieger, Frank, 2018, *Ich, Caesar, und die Bande vom Kapitol. Live aus dem alten Rom*, dtv junior, München.

Schwieger, Frank, 2020, *Ich, Merlin und die furchtlosen Ritter*, dtv junior, München.

Schwieger, Frank, 2019, *Ich, Odin und die wilden Wikinger*, dtv junior, München.

Steinhöfel, Andreas, 2014, *Anders*, Carlsen, Hamburg.

Steinhöfel, Andreas; Schössow Peter, 2006, *Froschmaul. Geschichten*, Carlsen, Hamburg.

Zöllner, Elisabeth, 1999, *Der Klassen-King*. Carlsen, Hamburg.

Sztuki teatralne dla dzieci i młodzieży:

Platforma, na której można zakupić scenariusze i licencje do wystawiania sztuk teatralnych dla dzieci i młodzieży: theaterboerse.de

8.3. Książki popularnonaukowe (przykłady)

Bauer, Jutta; Hainmes, Katharina, 2017, *Armut. Schüler fragen nach*. Carlsen, Hamburg.

Close, Petra; von Knorre, Alexander, 2020, *Für Weltretter, 17 Ziel für unsere Erde*, Carlsen, Hamburg.

Das glaubst du nie! Verblüffende Fakten, Rekorde und Vergleiche, Penguin Random House, London.

Entdecke die Welt. Fragen und Antworten, Parragon Books, Bath.

Kienle, Dela, 2019, *Plastik. Probier's mal ohne*, Carlsen, Hamburg.

Schädlich, Susan; von Knorre, Alexander, 2016, *Wenn Menschen flüchten*, Carlsen, Hamburg.

Thörner, Cordula; Hellmeier, Horst, 2018, *Von Mozart bis Malala*. Carlsen, Hamburg.

Podręczniki przedmiotowe w języku niemieckim:

BiBox – internetowa platforma wydawnictwa Westermann Verlag, które udostępnia w całości podręczniki z Niemiec do przedmiotów geografia, historia, biologia itd.: <https://www.goethe.de/ins/pl/pl/spr/eng/dpf/bib.html>

8.4. Literatura przedmiotu

Bach, Gerhard, 2005, *Bilingualer Unterricht: Lernen – Lehren – Forschen*, w: Bach G., Niemeier S. (red), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 9-22.

Baker, Colin, 2011, *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Wyd. 5, Multilingual Matters, Bristol (lub: Baker, Colin, 2001, *Foundations of bilingual Education*

and *Bilingualism, Multilingual Matters*, Bristol. Wyd. 3:
<https://criancabilingue.files.wordpress.com/2013/10/colin-baker-foundations-of-bilingual-education-and-bilingualism-bilingual-education-and-bilingualism-27-2001.pdf>

Biederstädt, Wolfgang; Haupt, Dieter, 2003, *Geography. Methoden und Medien im bilingualen Geographieunterricht*, w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), *Praxis des bilingualen Unterrichts*, Cornelsen Scriptor, s. 46-76.

Bielicka, Małgorzata, 2012, *Personalizacja tematyki na lekcji języka obcego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Poznań.

Bielicka, Małgorzata, 2017, *Efektywność nauczania języka niemieckiego na poziomie przedszkolnym i wczesnoszkolnym w dwujęzycznych placówkach edukacyjnych w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Poznań.

Börner, Wolfgang; Vogel, Klaus, 1996, Zu Fragen der Wechselwirkung von Textrezeption und textproduktion beim Fremdspracherwerb. eine Einleitung, w: Börner, W., Vogel, K. (red.), *Texte im Fremdspracherwerb. Verstehen und Produzieren*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, s. 1-20.

Butzkamm, Wolfgang, 2002, *Psycholinguistik des Fremdsprachenunterrichts*, Wyd. 3, A. Francke Verlag, Tübingen und Basel.

Dakowska, Maria, 2001, *Psycholingwistyczne podstawy dydaktyki języków obcych*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Deppermann, Arnulf; Schmitt, Reinhold 2008, *Verstehensdokumentationen: Zur Phänomenologie von Verstehen in der Interaktion*, w: Deutsche Sprache 3, s. 220-245 [https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/deliver/index/docId/281/file/Deppermann_Schmitt_Verstehensdokumentationen_2008.pdf].

Duszek, Anna, 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Eskey, David E., 1997, *Syllabus Design in Content-Based Instruction*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s. 132-141.

Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie. Council of Europe. Wydawnictwa CODN 2003: https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/attachments/ESOKJ_Europejski-System-Opisu.pdf

Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lehren, lernen, beurteilen. Begleitband, 2020, Ernst Klett Sprachen: Stuttgart.

Glaudini Rosen, Nina; Sasser, Linda, 1997, *Sheltered English: Modifying Content Delivery for Second Language Learners*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s. 35-45.

Głowacka, Barbara; Kofman, Dorota; Ryciuk, Dorota; Wajda, Edyta; Żmudzka, Dorota, 2004, Europejskie portfolio językowe dla uczniów od 10 do 15 lat, CODN, Warszawa.

Głowacka, Barbara; Wajda, Edyta, 2015, Europejskie portfolio językowe dla uczniów od 10 do 15 lat, CODN, Warszawa.

Grabe, William; Stoller, Fredricka L., 1997, *Content-Based Instruction: Research Foundations*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s 5-21.

Groeben, Norbert; Christmann, Ursula, 1996, *Textverstehen und Textverständlichkeit aus sprach-/denkpsychologischer Sicht*, w: Börner, W., Vogel, K. (red.), *Texte im Fremdspracherwerb. Verstehen und Produzieren*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, s. 68-90.

Grucza, Franciszek, 1993a, *Zagadnienia ontologii lingwistycznej: o językach ludzkich i ich (rzeczywistym) istnieniu*. W: *Opuscula logopaedica in honorem Leonis Kaczmarek*, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 25-47.

Grucza, Franciszek, 1993b, *Język, ludzkie właściwości językowe, językowa zdolność ludzi*, w: Piontek, J., Wiercińska, A. (red.), *Człowiek w perspektywie ujęć biokulturowych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań, s. 151-174

Grucza, Franciszek, 1997, *Języki ludzkie a wyrażenia językowe, wiedza a informacja, mózg a umysł ludzki*. W: Grucza F., Dakowska M. (red. naukowa), *Podejścia kognitywne w lingwistyce, translatoryce i glottodydaktyce. Materiały XX Sympozjum ILS UW i PTLs*, wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 7-21.

Grucza, Franciszek, 2005, *Wyrażenie „upowszechnianie nauki” – jego status i znaczenie w świetle teorii aktów komunikacyjnych i lingwistyki tekstów*, w: Grucza, F., Wiśniewski, W. (red.), *Teoria i praktyka upowszechniania nauki wczoraj i jutro*, Polska Akademia Nauk. Rada Upowszechniania Nauki przy Prezydium PAN, Warszawa, s. 41-76.

Grucza, Sambor, 2000, *Kommunikative Adäquatheit glottodidaktischer Texte – zur Kritik des sog. Authentizitätspostulats. Adekwatność komunikacyjna tekstów glottodydaktycznych – krytyka tzw. postulatu autentyczności*, w: Niemiecki w Dialogu / Deutsch im Dialog 2/1/2000, Wydawnictwo Graf-Punkt, Warszawa, s. 73-103.

Grucza, Sambor, 2005, *Autentyczność i oryginalność tekstów a glottodydaktyczne nieporozumienia w tej sprawie*, w: *Przegląd Glottodydaktyczny*, t. 19, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 75-83.

Henrici, Gert, 1995, *Spracherwerb durch Interaktion? Eine Einführung in die fremdspracherwerbsspezifische Diskursanalyse*, Schneider Verlag, Hohengehren.

Iluk, Jan, 2015, (red.) *Nauczanie języków obcych w przedszkolu i na etapie wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Janachowska-Budych, Marta, 2011, *Arbeit mit interkultureller Literatur im Fremdsprachenunterricht als Möglichkeit der Entwicklung interkultureller Kompetenz*, w: Badstübner-Kizik, Camilla (red.), *Linguistik anwenden*, Peter Lang, Frankfurt am Main, s. 235-222.

Krause, Wolf-Dieter, 1996, *Literarische, linguistische und didaktische Aspekte von Intertextualität*, w: Börner, W., Vogel, K. (red.), *Texte im Fremdsprachenerwerb. Verstehen und Produzieren*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, s. 45-67.

Krumm, Hans-Jürgen, 1993, *Gramatyka w nauczaniu języka niemieckiego ukierunkowanego na komunikację*, w: *Przegląd Glottodydaktyczny*, t. 12/1993, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 5-24.

Lamsfuss-Schenk, Stefanie, 2014, *Inny język – inna historia? Zmiany w nauczaniu historii poprzez użycie języka obcego*, w: Dakowska M., Olpińska M. (red.), *Edukacja dwujęzyczna. w przedszkolu i w szkole*. Wydawnictwo Naukowe IKSI UW, Warszawa, [<http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-22-Maria-Dakowska-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Edukacja-dwuj%C4%99zyczna.pdf>].

Mohr, Imke, 2005, „*Deutsch ist zwischen uns einfach ein Thema gewesen. Immer!*“. *Untersuchung zu Sprach- und Textkompetenz in der Zweitsprache von SchülerInnen mit Migrationshintergrund in der Oberschule*, Projektleitung: Hans-Jürgen Krumm, Institut für Germanistik der Universität Wien, Wien.

Olpińska-Szkiełko, Magdalena, 2013, *Nauczanie dwujęzyczne w świetle badań glottodydaktycznych*, Wyd. 2, Studia Naukowe IKSI, t. 10, Warszawa: <http://sn.iksi.uw.edu.pl/wp-content/uploads/sites/306/2018/09/SN-10.-Magdalena-Olpi%C5%84ska-Szkie%C5%82ko-Nauczanie-dwuj%C4%99zyczne-w-%C5%9Bwietle-bada%C5%84-glottodydaktycznych.pdf> /

Otten, Edgar; Wildhage, Manfred, 2003, *Content and Language Integrated Learning. Eckpunkte einer "kleinen" Didaktik des bilingualen Sachfachunterrichts*, w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), *Praxis des bilingualen Unterrichts*, Cornelsen Scriptor, s. 12-45.

Promoting language learning and linguistic diversity, An action plan 2004-06, 2004, Office for Official Publications of the European Communities, European Commission.

Rautenhaus, Heike, 2005, *Prolegomena zu einer Didaktik des bilingualen Sachfachunterrichts, Beispiel: Geschichte*, w: Bach G., Niemeier S. (red.), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 109-120.

Richter, Renate; Zimmermann, Marianne, 2003, *Biology. Und es geht doch: Naturwissenschaftsunterricht auf Englisch*, w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), *Praxis des bilingualen Unterrichts*, Cornelsen Scriptor, s. 116-146.

Rickheit, Gert; Sichelschmidt, Lorenz; Strohnner, Hans, 2004, *Psycholinguistik*, Stauffenburg Verlag, Tübingen.

Schmölzer-Eibinger, Sabine, 2006, *In der Zweitsprache lernen*, w: *ÖdaF-Mitteilungen* 1/2006, s. 16-28.

Sikorska, Małgorzata, 2003, *Phonetisch-phonematisch gesteuerte Wortschatzprogression für Deutsch Lernende mit Polnisch als Muttersprache: Möglichkeiten und Grenzen*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin.

Srole, Carole, 1997, *Pedagogical Responses from Content Faculty: Teaching Content and Language in History*, w: Snow, M. A., Brinton, D. M. (red.), *The Content-Based Classroom. Perspectives on Integrating Language and Content*, Longman, New York, s. 104-116.

Strohner, Hans, 2005, *Textverstehen aus psycholinguistischer Sicht*, w: Blühdorn, H., Breindl E., Waßner U. H. (red.), *Text – Verstehen. Grammatik und darüber hinaus*. Jahrbuch des Instituts für Deutsche Sprache, Walter de Gruyter Verlag, Berlin, New York, s. 187-204.

Thürmann, Eike, 2005, *Eine eigenständige Methodik für den bilingualen Sachfachunterricht*, w: Bach G., Niemeier S. (red), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 71-90.

Tönshoff Wolfgang, 2004, *Binnendifferenzierung im lernerorientierten Fremdsprachenunterricht (I)*, w: Deutsch als Fremdsprache 4, 227-231.

Turkowska, Ewa, 2006, *Literarische Texte im Deutschunterricht, Theorie und Praxis*, Wydawnictwo Instytutu Technologii i Eksploatacji, Radom.

Vollmer, Helmut J., 2005, *Bilingualer Sachfachunterricht als Inhalts- und als Sprachlernen*, w: Bach G., Niemeier S. (red), *Bilingualer Unterricht. Grundlagen, Methoden, Praxis, Perspektiven*, 3. überarbeitete und erweiterte Auflage, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, s. 47-70.

Wildhage, Manfred, 2003, *History. Integration fachlichen und fremdsprachlichen Lernens im bilingualen Geschichtsunterricht*, w: Otten, E., Wildhage, M. (red.), *Praxis des bilingualen Unterrichts*, Cornelsen Scriptor, s. 77-115.

Zaczyński, Władysław, 1990, *Uczenie się przez przeżywanie*, WSiP: Warszawa.